

**T. C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**5.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABININ ATASÖZÜ VE DEYİMLERİ
BARINDIRMASI BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

MEHMET UZUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN, 2019

MUĞLA

T. C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

5.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABININ ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİ
BARINDIRMASI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

MEHMET UZUN

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 26.06.2019

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AKKAYA

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

HAZİRAN, 2019

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 29.05.2019 tarih ve 290/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin (24/6) maddesine göre, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora öğrencisi Mehmet Uzun'un "5.Sınıf Türkçe Ders Kitabının Atasözleri ve Deyimleri Barındırması Bakımından İncelenmesi" başlıklı tezini incelemiş ve aday 26/06/2019 tarihinde saat 14.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar üretilenler tarafından tezin kabul edildiğine OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

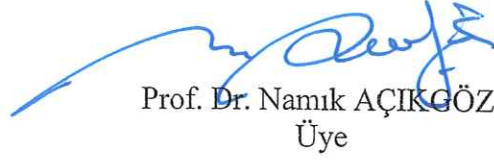

Dr.Öğr.Üyesi Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

Tez Danışmanı

Dr.Öğr. Üyesi Mehmet AKKAYA
Üye

Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ
Üye

ETİK BEYANI

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanan “5.Sınıf Türkçe Ders Kitabının Atasözleri ve Deyimleri Barındırması Bakımından İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışmasında;

- Tez içinde sunulan veriler, bilgiler ve dokümanların akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde edildiğini,
- Tüm bilgi, belge, ürünlendirme ve sonuçların bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunulduğunu,
- Tez çalışmasında yararlanılan eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterildiğini,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapılmadığını,
- Bu tezde sunulan çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

14. 8.2021

Mehmet UZUN

Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

5.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABININ ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİ BARINDIRMASI BAKIMINDAN İNCELENMESİ MEHMET UZUN

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr.Öğr. Üyesi Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

Haziran 2019, 107 sayfa

Atasözleri ve deyimler, dil ve kültür ilişkisi çerçevesinde ait olduğu dili konuşan toplumun kültürünü yansıtır. Atasözleri bir düşünceyi etkili bir biçimde kısa yoldan anlatma ve kolay anlaşılır olma özellikleri ile Türkçe derslerinde sıklıkla başvurulabilecek yararlı ürünlerdir. Deyimler anlatım özgünlüğü ve güzelliği olan ürünlerdir. Deyimler de atasözleri gibi halkın gözleme dayalı ince zekasını, bilincini, gerçekçiliğini, duyarlılığını, kültürünü yansıtır. Deyimler durum ya da kavram bildirmeye yarayan anlatım biçimi olarak karşımıza çıkar.

Atasözleri ve deyimleri barındırması bakımından Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin durumu çok önemlidir. Ders kitaplarına alınan okuma metinlerinde atasözlerine ya hiç rastlanmamakta ya da çok az rastlanmaktadır. Deyimlerin ders kitaplarında bulunmadırurumu değişkenlik göstermektedir.

Türkçe ders kitaplarında zengin kültür ürünleri olan atasözleri ve deyimlerle öğrencilerin karşılaşmaları beklenir. Bu yönde kitapların zengin olması öğrencinin kültürünü tanıması, dilinin zenginliklerini öğrenmesi, söz dağarcığını genişletmesi, soyutlama yapma becerisini, mecazları anlama ve yorum yapabilme becerilerini geliştirmelerini sağlar. Bu sağaltmadan hareketle örneklem olarak seçilen 5.sınıf Türkçe ders kitabının atasözleri ve deyimleri barındırma bakımından ne durumda olduğu incelendi. Kitap, tarama metodu ile atasözleri ve deyimleri barındırması bakımından incelendi, tarama metodu ile elde edilen veriler, doküman incelemesi ile betimsel yöntem kullanılarak incelendi ve değerlendirildi.

Kitapta yer alan atasözleri ve deyimlerin temalara göre bulunma durumu nedir? Atasözleri ve deyimlerin örneklem seçilen kitapta temalara göre bulunma durumu değişkenlik göstermekte midir, sorularına cevaplar arandı. Bu cevaplara göre sonuçlara gidildi, elde edilen bulgulardan yola çıkılarak eksikliklerin giderilmesi için öneriler geliştirildi.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ders kitabı, metinler, atasözleri, deyimler, inceleme.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE PROVERBS AND EXPRESSIONS OF THE 5th GRADE TURKISH TEXTBOOKS

MEHMETUZUN

Master Thesis, Department of Turkish Education

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

Haziran 2019, 107 pages

Proverbs and idioms reflect the culture of the language-speaking society in the context of language and culture. Proverbs are useful products that can be used frequently in Turkish lessons with the irability to express a thought effectively in a shortway and to be easy to understand. Idioms are products with expressive originality. Idioms appear as a form of narrative forreporting status or concept.The situation of the texts is very important in terms of containing proverbs and idioms. Proverbs are rarely seen in there ading text staken in the textbooks. The presence of idioms in textbooks varies.

Students are expected to encounter proverbs and idioms which are rich cultural products in Turkish textbooks. Inthisrespect, therichness of the book senables the student to recognize the culture, to learn the richness of the language, to expand the vocabulary, to develop abstract ion skills, to understand and interpretmetaphors. Based on this treatment, the situation of the 5th grade Turkish text book chosen as a sample in terms of hosting proverbs and idioms was examined. The book was examined in terms of containing the proverbs and idioms by the scanning method, and the data obtained by the scanning method were examine dandevaluated by using document analysis method.

What is the status of the proverbs and idioms in the book according to the themes? Is the presence of the proverb and idioms in the selected book according to the them esvaried, the answers to the questions were sought. According to these answers, the results were reached and recommendations were developed to overcome the deficiencies based on the findings obtained.

Keywords:Turkishtextbook, texts, proverbs, idioms, review

ÖNSÖZ

Türkçe söz varlığının ders kitapları ile artırılması son derece önemlidir. Türkçe derslerinde kullanılan en temel kaynaklar olan ders kitaplarının kültür ürünlerini barındırması bakımından incelenmesi ve değerlendirilmesi ve bunun neticesinde eksikliklerin giderilmesi, öğrencilerin gelişmeler bakımından faydalı olacaktır.

Bu tez çalışmasında, örneklem olarak seçilen Türkçe ders kitabının atasözleri ve deyimleri barındırması bakımından durumu incelenmiştir.

Tezin birinci bölümünde çalışmanın problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın amacı ve önemi belirtilerek, araştırma ile ilgili temel tanımlar yapılarak çalışmaya giriş yapılmıştır.

İkinci bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesi çizilmiş, Türkçe dersi öğretim programı, Türkçe öğretim programının hedefleri, 5.sınıf Türkçe öğretim programının temel dil becerilerine göre kazanımları, Türkçe öğretiminde ders kitapları, Türkçe ders kitaplarında metinler, metinlerin taşınması gereken özellikler, metin seçiminin önemi, Metinlerin atasözleri ve deyimleri barındırması, milli kültür ürünlerinin önemi, milli kültür ürünlerinin işlevleri, milli kültür ürünlerinin öğretimi, milli kültür ürünlerinde atasözleri ve deyimlere yer verildi.

Üçüncü bölümde çalışmanın modeli, veri toplama araçları belirlenmiş, sonrasında veriler toplanmış ve incelenmiştir.

Dördüncü bölümde Türkçe ders kitaplarında bulunan atasözleri ve deyimlerin temalara göre bulunma durumuna bakıldı çalışmanın bulguları tespit edildi ve yorumlandı.

Beşinci bölümde çalışmanın bulgularından çıkan sonuçlar ortaya konmuş ve buna göre öneriler geliştirilmiştir.

Çalışma, Türkçe ders kitapları evreninden seçilen örneklem kitabın, atasözleri ve deyimler bakımından ne durumda olduğunun araştırılması üzerinedir. Bu araştırma, eksikliklerin tespiti ve olması gerekeni işaret etmesi bakımından başka çalışmalara kaynaklık edebilecektir.

Araştırma ve tezin yazımı sürecinde bana her aşamada yardımcı olan değerli danışman hocam Dr.Öğr.Üyesi Nilgün AÇIK ÖNKAŞ'a, her zaman desteklerini gördüğüm aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Muğla, 2019

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Genel Amaç ve Alt Amaçlar.....	1
1.1.1. Alt Amaçlar	2
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Araştırmanın Sayıltıları.....	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.5. Tanımlar.....	4

BÖLÜM II KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı	5
2.1.1. Eğitim	6
2.1.2. Öğretim.....	7
2.2. Türkçe Dersi Öğretim Programının Hedefleri	8
2.3. Beşinci Sınıf Türkçe Öğretim Programı Kazanımları	10
2.3.1. Türkçe Dersi 5. Sınıf Dinleme/İzleme Kazanımları	10
2.3.2. Türkçe Dersi 5. Sınıf Konuşma Kazanımları	11

2.3.3. Türkçe Dersi 5. Sınıf Okuma Kazanımları	12
2.3.4. Türkçe Dersi 5. Sınıf Yazma Kazanımları	13
2.3.5. Türkçe Dersi Öğretim Programında Atasözleri ve Deyimler	14
2.4. Türkçe Öğretiminde Ders Kitapları	16
2.4.1. Türkçe Ders Kitaplarında Metinler	18
2.4.2. Metinlerin Taşınması Gereken Özellikler	19
2.4.2. Metin Seçiminin Önemi	22
2.4.3. Metinlerin Atasözleri ve Deyimleri Barındırması	22
2.5. Milli Kültür Ürünlerinin Önemi	23
2.5.1. Milli Kültür Ürünlerinin Özellikleri	25
2.5.2. Kültür Ürünlerinin İşlevleri	26
2.5.3. Milli Kültür Ürünlerinin Öğretimi	26
2.5.4. Milli Kültür Ürünleri Atasözleri ve Deyimler	27
2.6. İlgili Araştırmalar	29

BÖLÜM III YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	31
3.2. Evren ve Örneklem	31
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	31

BÖLÜM IV BULGULAR

4.1. Araştırmanın Birinci Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	32
4.2. Araştırmanın İkinci Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	32
4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	39

BÖLÜM V TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma	41
---------------------	----

5.2. Sonuç	43
5.3. Öneriler	44
KAYNAKÇA.....	46
EKLER	52

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Dinleme/İzleme Kazanımları	10
Tablo 2. Konuşma Kazanımları	11
Tablo 3. Okuma Kazanımları	12
Tablo 4. Yazma Kazanımları	13
Tablo 5. Metin Özellikleri	21
Tablo 6. Çocuk Dünyası Teması Bulgu ve Yorumlar	33
Tablo 7. Milli Mücadele ve Atatürk Teması Bulgu ve Yorumlar	34
Tablo 8. Erdemler Teması Bulgu ve Yorumlar	35
Tablo 9. Bilim ve Teknoloji Teması Bulgu ve Yorumlar	36
Tablo 10. Milli Kültürümüz Teması Bulgu ve Yorumlar	37
Tablo 11. Okuma Kültürü Teması Bulgu ve Yorumlar	37
Tablo 12. Sağlık ve Spor Teması Bulgu ve Yorumlar	38
Tablo 13. Doğa ve Evren Teması Bulgu ve Yorumlar	39
Tablo 14. Toplam Temalardaki Deyim Sayısı Bulgu ve Yorumlar	40

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 5. Sınıf Türkçe dersi dil becerilerine göre kazanım yüzdeleri dağılımları 14

Şekil 2. Ders kitaplarına alınacak metinlerin özellikleri (MEB, 2018:19)..... 20

KISALTMALAR DİZİNİ

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

BÖLÜM I

GİRİŞ

Giriş ana başlığı altında, araştırmanın amaç ve alt amaçları, araştırmanın önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve konu ile ilgili genel tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Genel Amaç ve Alt Amaçlar

Atasözü ve deyimler, milli hafızanın önemli ürünlerindedir. Dil becerilerinin gelişmesinde atasözü ve deyimlerin bilinmesi ve kullanılmasının önemi bilinmektedir. Kısa, özlü, çarpıcı bir anlatımı olan bu milli kültür ürünlerinin, Türkçe ders kitaplarında bulunma durumu öğrencilerin temel dil becerilerini etkileyecektir.

Anlatımda atasözleri ve deyimlerin varlığının yer almasının önemi herkesçe malumdur. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlatımlarının da bu yönde zengin olması beklenmektedir ancak yapılan incelemeler sonucunda ders kitaplarındaki metinlerinde atasözlerine çok az rastlanmaktadır. Deyimlerin ders kitaplarında yer alma durumu ise değişkenlik göstermektedir.

Kitaplarda dilin zenginliğini yansıtan ve milli kültürün taşıyıcısı olan atasözleri ve deyimlerin bolca yer alması gereklidir ancak bu ürünler kitaplarda yeterince yer almamaktadır. Bu durum, öğrencinin dilinin zenginliklerini görmesi, kültürünü tanıması, sözcük dağarcığına hakim olması, mecazları anlaması, yorum yapabilme ve soyutlama becerilerini kazanması bakımından büyük eksikliklere yol açmaktadır.

Bu çalışmada, atasözleri ve deyimleri barındırması bakımından Milli Eğitim Bakanlığına ait Türkçe ders kitabının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde Türkçe ders kitapları evreninden seçilen örnekleme, atasözleri ve deyimleri barındırma bakımından eksiklikler tespit edilmiş ve bu konuda öneriler geliştirilmiştir.

1.1.1. Alt Amaçlar

- i. Örnekleme seçilen kitapta yer alan atasözlerinin temalara göre bulunma durumu nedir?
- ii. Örnekleme seçilen kitapta yer alan deyimlerin temalara göre bulunma durumu nedir?
- iii. Deyimlerin örnekleme seçilen MEB yayını kitapta temalara göre bulunma durumu değişkenlik göstermekte midir? Deyimlerin toplamda bulunma durumu nedir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Milletlerin milli hafızası içinde önemli yeri bulunan atasözleri ve deyimler, geçmişte yaşayanların, öğrenme yaşantısı sonucunda edindikleri tecrübelerinin bellekte depolama görevini üstlenirler. Bellekte depolanan bu birikimden en verimli şekilde yararlanmayı sağlayacak ortam, Türkçe dersleridir.

Milli kültür ürünleri olan atasözleri ve deyimleri, kelime hazinesini zenginleştirme çalışmaları çerçevesinde öğrencilerin hem dilini iyi kullanması hem de düşünce dünyasını geliştirmesi amaçlanır. Bu sebeple Türkçe dersleri için temel kaynak durumundaki ders kitaplarının bu kültür ürünlerini barındırması bakımından durumunun tespiti oldukça önemlidir.

Atasözü ve deyimler, temel dil becerilerinin pratik zeka ile kullanımında oldukça etkili olan kültür ürünleridir. Dil becerilerinin gelişmesinde etkin rol oynayan atasözü ve deyimlerin Türkçe ders kitaplarında bulunma durumu öğrencilerin bu kültür ürünleri sayesinde gelişmeleri ve bunları, günlük yaşantılarında kullanmaları son derece önemlidir. Bu milli kültür unsurlarından yoksun bir anlatım kuru, soğuk, etkisiz bir

anlatım olur. Böyle bir anlatımla karşılaşan öğrencilerin anlatımlarının zengin olması beklenemez.

Anlama ve anlatma becerilerinin gelişmesi, yıllar içerisinde edilen birikimler çerçevesinde olur. Bu gelişmenin olabilmesi için öğrencilerin dilin hazinesi durumundaki atasözleri ve deyimlerle sıkça karşılaşması gerekir. Dilin milli kültür ürünü olan atasözleri ve deyimlerin öğrencilere kazandırılmasında ilk temel kaynak Türkçe ders kitaplarıdır. Bu sebeple bu kitapların hazırlanmasında bu konuya önem verilmelidir. Bu yönde yapılacak çalışmalar dikkatle incelenmeli, irdelenmeli, bunun neticesinde ortaya çıkan sonuçlara göre durum ortaya konulmalı ve eksikliklerin giderilmesi yoluna gidilmelidir. Bu tip çalışmalar bu bakımından önemli çalışmalardır.

1.3. Araştırmanın Sayıtları

Seçilen ders kitabı örnekleminin evreni yansıttığı varsayılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- i. Araştırma sonuçları araştırma kapsamında incelenen kitapla sınırlıdır.
- ii. Araştırma sonuçları araştırma yılları ile sınırlıdır.
- iii. Araştırma sonuçları, örneklem olarak seçilen kitaptaki ana okuma metinleri ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Söz Varlığı:Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler (TDK, 2017). Bir dilin sözcükleri, atasözleri, deyimleri, kalıplaşmış sözleri, terimleri ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütündür (Aksan, 2004).

Atasözü:Deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel (TDK, 2017).Yüzyıllar boyunca yaşanmış veya rastlanmış, müşahede edilmiş sayısızve birbirinden farklı olayları değerlendiren, onları ayrı ayrı klişeler hâline getirerek sınıflandıran, nihayet dedelerden torunlarına intikal eden özlü sözlerdir(Soykut, 1974). Beşer cemiyetiyle beraber doğmuş, onunla birlikte oba, boy ve oymak olarak asırlarca göçebe hayatı yaşamış ve nihayet gelişip özleşerek de ulusal hale yükselmiş, medenileşmiş törelerdir (Dilçin, 2000:).

Deyim:Gerçek anlamından az çok ayrı, kendine has bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir(TDK, 2017).Bir dilde hazır söz kalıpları olarak dilin anlamsal boyutunun zenginleşmesine katkıda bulunan dil birlikleridir (Sinan, 2008).

Türkçe Ders Kitabı: Türkçe derslerinin en temel yazılı kaynak materyalleridir. Türkçe ders kitabı, içeriği öğretim programına uygun olan, dersin öğretimi için öğrencilerin düzeyine uygun olarak yazılan dokümanlardır.Ders kitapları, eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden öğretim materyallerinden biri, hatta pek çok durumda tek öğretim materyalidir (Halis, 2002).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Atasözleri ve deyimlerle ilgili makale, bildiri, tez çalışmaları gibi pek çok araştırma inceleme ve değerlendirme çalışması yapılmıştır. Bu bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi çizilmiş, Türkçe dersi öğretim programı, Türkçe öğretim programının hedefleri, 5.sınıf Türkçe öğretim programının temel dil becerilerine göre kazanımları, Türkçe öğretiminde ders kitapları, Türkçe ders kitaplarında metinler, metinlerin taşınması gereken özellikler, metin seçiminin önemi, metinlerin atasözleri ve deyimleri barındırması, milli kültür ürünlerinin önemi, milli kültür ürünlerinin işlevleri, milli kültür ürünlerinin öğretimi, milli kültür ürünlerinden atasözleri ve deyimler başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı

Türkçe Dersi (1-8.Sınıflar) Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri sözlü iletişim, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve ürünleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir (MEB: 2015).

Türkçe öğretiminin amaçlarından biri, dilin yapılarını kavratarak, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek; diğeri de duygu ve düşünce dünyalarını geliştirerek, onlara olumlu davranışlar kazandırmaktır. Bu temel kabulden hareketle, Türkçe Dersi Öğretim Programı;

1. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanan, 2. Kendini ifade eden, iletişim kuran, iş birliği yapan, girişimcilik ve sorun çözme kapasitesi gelişmiş, 3. Bilimsel düşünen, anlayan, araştıran, inceleyen, eleştiren, sorgulayan ve yorumlayan, 4. Haklarını ve sorumluluklarını bilen, öz güveni yüksek, çevresiyle uyumlu, görüş ve tezlerini gerekçe ve kanıtlarla destekleyerek yazılı ve sözlü olarak ifade edebilen, 5. Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla ürünlendirebilen, sentezleyebilen, okuma ve öğrenmeden zevk alan, 6. Bilgi teknolojilerini güvenli bir şekilde kullanarak bilgi edinme, oluşturma ve paylaşma becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmeyi amaçlar (MEB, 2015: 3). Öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirme, iletişim kurma, duygu ve düşüncelerini ifade etme, bilgi edinmelerinde dilin yeri çok önemlidir. Dil ve zihinsel becerilerinin gelişimi; öğrencilerin olayları sorgulama, çok yönlü düşünme, karar verme, değerlendirme, sosyalleşme ve mesleki gelişim süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren dil ve zihinsel becerilerini geliştirmek gerekmektedir. Türkçe öğretim programında sözlü iletişim, okuma ve yazma öğrenme alanlarındaki beceriler birbiriyle ilişkili ve bütünlük içinde ele alınmaktadır. Konuşma ve dinleme becerileri sözlü iletişim öğrenme alanı içinde işlenmektedir. Öğrenme alanlarının her birinde edinilen bilgi ve beceriler öğrenme sürecinde birbirini etkilemekte ve tamamlamaktadır (MEB, 2015).

2.1.1. Eğitim

Çağdaş toplumlar bireylerinin yetiştirilmesine, onların çağın gerektirdiği niteliklerle donatılmasına önem verirler. Bunun yanında kültür ürünlerine bağlı bir nesil yetiştirmenin toplumun bekası için gerekli olduğuna inanırlar ve bu yolla da geleceklerini teminat altına alırlar. Yaşantılarında, kültürlerinde ve değer yargılarındaki farklılıktan dolayı, her toplum farklı özellikler gösterebilmekte ve buna mukabil farklı eğitim anlayışlarına sahip olabilmektedir.

Eğitim, insanoğlunun tđm hayatını, özellikle erken yaş evrelerini kapsayan bir öğrenme faaliyetidir. Eğitimde gözlem yapmak, telkin ve takipte bulunmak önemlidir. Bireyler, eğitim faaliyetleri süresince gözlemlenmeli, olumlu davranışlar onaylanmalı, zaman zaman ödüllendirilmeli, yanlış öğrenmeler anında düzeltilmeli ve birey tarafından sonrasında yapıp yapılmadığı takip edilmelidir

Eğitim, insanın hem kendisi hem de doğayla olan ilişkisinde başarılı olmasının anahtarıdır. Ülkesini ve milletini seven, kendi değerlerine sahip çıkan, onları yaşatan bir neslin yetişmesi, ancak iyi eğitimle mümkündür. Eğitim yaşam boyu devam eden bireylerde istenilen davranış değişikliği oluşturma sürecidir. Eğitim konusunda farklı tanımlar bulunmaktadır.

Eğitim, bireyde kendi yaşantıları yoluyla davranış değişikliği meydana getirme sürecidir. Buna göre eğitim, bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreçte bireylere çeşitli bilgi, beceri, tutum yanında milli, manevi, kültürel değerler kazandırılır. Bu öğrenmeler bireyin davranışlarında gözle görülebilen istendik değişikliklere neden olur (Erden, 2005).

Eğitim, yeni kuşakların toplum yaşamına hazırlanırken, gerekli bilgi, beceri, tutum ve anlayışlar elde etmelerine ve kişilik geliştirmelerine yardımcı olma etkinliğidir. (Karlı, 2003). Eğitim etkinliklerinde milli kültür ürünlerinin öğrencilere aktarılması konusu dikkat çekicidir.

2.1.2. Öğretim

Günümüzde eğitimin öncelikli hedefi, araştırma yapmaktan zevk duyan, sorgulayıcı bir bakış açısına sahip, çağın gerektirdiği nitelikleri taşıyan, üretken bir nesil yetiştirmektir. İnsanoğlu doğadaki diğer canlılardan düşünmesi ve merak etmesi gibi birtakım özellikleriyle ayrılır. Bu özellikler insanoğlunun eğitim ve öğretimle olumlu özellikler ve davranışlar kazanacağıının göstergesidir.

Öğretim bir amaçla, bir kimse veya araç tarafından belli bir ortamda kişiye bir şey öğretme veya kişinin bir şey öğrenmesine olanak sağlama sürecidir (Binbaşıoğlu, 1988). Öğretme faaliyetinin önceden saptanan hedefler doğrultusunda, istenen davranışların

kazandırılması amacıyla düzenlendiği yerler eğitim kurumlarıdır. Öğretim, okullarda yapılan planlı, kontrollü örgütlenmiş öğretme faaliyetleridir (Fidan, 2003).

Eğitim tanımında olduğu gibi öğretim tanımında da farklılıklar vardır. Fakat tanımların birkaç ana noktayı vurguladığı görülmektedir: Bireylere bilgi, davranış ve değerler kazandırma amacı olan öğretim, öğrenciyi geliştirmek ve ona bilgiler kazandırmak için yapılan planlı bir süreçtir. Öğretimin temel amaçları arasında, bireylere sahip oldukları yetenekleri tanıtmak, onları doğru olarak kullanırmak, kapasitelerini geliştirmek bulunmaktadır. Bireyler, öğretim yoluyla milli kültür ürünlerini tanır, değerleri kazanır ve kendinden sonra gelecek olan nesillere bunları öğreterek aktarır.

2.2. Türkçe Dersi Öğretim Programının Hedefleri

Dil edinimi ve eğitimi belli bir süreç içinde gelişir. Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan ve öğrenme faaliyetlerinde anahtar rol oynayan doğal bir araçtır. İnsanın kendisini ve çevresindeki olayları anlamaya çalışırken kurduğu düşünce dünyası, kavramlar ve kavramlar arasındaki ilişkilerle zaman içerisinde biçimlenir. İnsan yaşam sürecinde sosyalleşir ve dil yardımıyla öğrenme, öğrendiklerini uygulama, yorumlama gibi düşünme ve ifade etme faaliyetlerinde bulunur.

Türkçe öğrenimi, anlama, yorumlama, iletişim kurma becerilerinin gelişmesine yönelik olan dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma temel dil becerileri ile dil bilgisi kurallarından oluşur. Temel dil becerileri birbiriyle etkileşim halinde olduğundan bir bütünlük içinde ele alınmalıdır. (MEB: 2006) Türkçe dersinin temel amacı, öğrencilerin, dilin temel kavramalarını, dil aracılığıyla kendilerini ifade edebilmelerini, farklı bilgi kaynaklarına ulaşarak duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmelerini sağlamaya çabalamaktır.

Türkçe Dersi Öğretim Programının hedefleriyle Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin; 1. Dilin, millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri, 2. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri, 3. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları, 4. Anlama, sıralama,

ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama becerilerini geliştirmeleri, 5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları, 6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri, 7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık haline getirmeleri, 8. Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları, 9. Türk ve dünya kültür, sanatına ait eserler aracılığıyla milli ve evrensel ürünleri tanımaları, 10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri, 11. Milli, manevi ve ahlaki ürünlere önem vermeleri ve bu ürünlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır (MEB: 2006).

Bu maddelere bakıldığında, Türkçe dersinin önemini programa göre şöyle açıklayabiliriz. Türkçe dersi, kültür aktarıcısı olan dil aracılığıyla bireylere kültür ürünlerinin öğretilmesini sağlamaktadır. Kişilik olarak gelişmenin ve kültürel anlamda ilerlemenin temel şartı, Türkçeyi doğru kullanmak ve milli kültür ürünlerini bilmektir.

Öğrencileri Türkçe derslerinde dilin seçkin edebi kültür örneklerini okuyarak bilim, kültür ve sanat zevkine sahip olabilir ve böylelikle bu alanlarda yetkinliğe ulaşırlar. Eğitim ve öğretimde ön planda olan bütüncü yaklaşım, program geliştirme çalışmalarında da gözletilmiş, ders kazanımlarının, hayatla uyumlu olmasına dikkat edilmiştir (MEB, 2018).

Toplumda değerler yozlaşması yaşanmaması için, kültür ürünlerinin öğrenilmesi, hayata geçirilmesi önemlidir. Bunun için öğretim programına, milli ve manevi ürünlere önem verilmesi gerektiğine ait maddeler konmuştur. Bu sebeple değerler eğitimi, özellikle Türkçe dersleri üzere sözel ağırlıklı derslerin konuları arasında yer almaktadır. Bu anlamda değerler eğitimi kapsamında atasözleri ve deyimlerin öğretilmesi de öncelikli olarak ele alınmaktadır. Girmen (Girmen, 2013) de çalışmasında Türkçe eğitiminde atasözleri ve değer eğitiminin bahsetmektedir.

2.3. Beşinci Sınıf Türkçe Öğretim Programı Kazanımları

İlköğretim beşinci sınıf Türkçe dersi için dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört beceri alanında toplam 79 kazanım belirlenmiştir (MEB, 2018: 36-39), bu kazanımların tablosu aşağıdadır.

2.3.1. Türkçe Dersi 5. Sınıf Dinleme/İzleme Kazanımları

Tablo 1

Dinleme/İzleme Kazanımları

<i>T.5.1. DİNLEME/İZLEME KAZANIMLARI</i>
<i>T.5.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.</i>
<i>T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. Öğrencilerin kelime anlamlarına yönelik tahminleri ile sözlük anlamlarını karşılaştırmaları sağlanır.</i>
<i>T.5.1.3. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.</i>
<i>T.5.1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.</i>
<i>T.5.1.5. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.</i>
<i>T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.</i>
<i>T.5.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.</i>
<i>T.5.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.</i>
<i>T.5.1.9. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.</i>
<i>T.5.1.10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.</i>
<i>a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.</i>
<i>b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır.</i>
<i>T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.</i>
<i>T.5.1.12. Dinleme stratejilerini uygular.</i>
<i>Not olarak, katılımlı, grup hâlinde dinleme gibi yöntem ve teknikleri uygulamaları sağlanır.</i>

2.3.2. Türkçe Dersi 5. Sınıf Konuşma Kazanımları

Tablo 2

Konuşma Kazanımları

<i>T.5.2. KONUŞMA KAZANIMLARI</i>
<i>T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar. Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.</i>
<i>T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.</i>
<i>T.5.2.3. Konuşma stratejilerini uygular. Serbest, güdümlü, kelime ve kavram havuzundan seçerek konuşma gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması sağlanır.</i>
<i>T.5.2.4. Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.</i>
<i>T.5.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.</i>
<i>T.5.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.</i>
<i>T.5.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.</i>

2.3.3. Türkçe Dersi 5. Sınıf Okuma Kazanımları

Tablo 3

Okuma Kazanımları

T.5.3. OKUMA KAZANIMLARI
<i>Akııcı Okuma</i>
T.5.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.
T.5.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.
T.5.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.
T.5.3.4. Okuma stratejilerini kullanır. Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korosu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.
<i>Söz Varlığı</i>
T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder. a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için görseller, sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır. b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.
T.5.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.
T.5.3.7. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.
T.5.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.
T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.
T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder.
T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar. Yapım ekleri ezberletilmez, işlevleri sezdirilir. Kelime türetmenin mantığı kavratılır.
<i>Anlama</i>
T.5.3.12. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.
T.5.3.13. Okuduklarını özetler.
T.5.3.14. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.
T.5.3.15. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.
T.5.3.16. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı vb. gibi hikâye unsurları üzerinde durulur.
T.5.3.17. Metni yorumlar. a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alışı şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır. b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.
T.5.3.18. Metinle ilgili sorular sorar.
T.5.3.19. Metinle ilgili sorulara cevap verir. Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.
T.5.3.20. Metnin konusunu belirler.
T.5.3.21. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.
T.5.3.22. Görsellerle ilgili soruları cevaplar. a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır. b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.
T.5.3.23. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar. a) Altını çizmenin, koyu veya italik yazmanın, renklendirmenin, farklı punto veya font kullanmanın işlevi vurgulanır. b) Köprü metinlerin (Hipertekst) dış bağlantı olduğu belirtilir.
T.5.3.24. Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.
T.5.3.25. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.
T.5.3.26. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. Ama, fakat, ancak ve lakin ifadeleri üzerinde durulur.
T.5.3.27. Metinler arasında karşılaştırma yapar. Metinleri biçim ve tür gibi açılardan karşılaştırmaları sağlanır.
T.5.3.28. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.
T.5.3.29. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak "edu" ve "gov" uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.
T.5.3.30. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.
T.5.3.31. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.
T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.
T.5.3.33. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.
T.5.3.34. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgilere ilişkin soruları cevaplar.

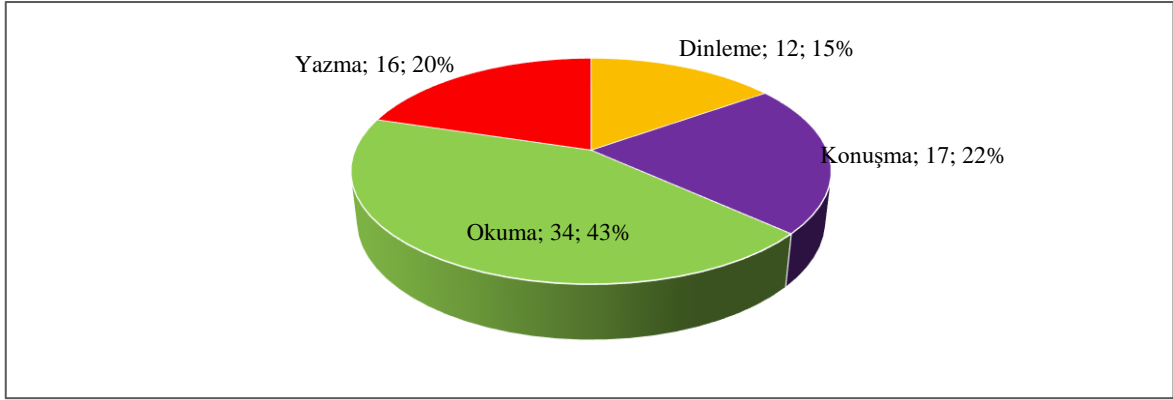
2.3.4. Türkçe Dersi 5. Sınıf Yazma Kazanımları

Tablo 4

Yazma Kazanımları

T.5.4. YAZMA KAZANIMLAR
T.5.4.1. Şiir yazar.
T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar. a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemelevi, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır. b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir. c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.
T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar. a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır. b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.
T.5.4.4. Yazma stratejilerini uygular. Güdümlü, metin tamamlama, bir metni kendi kelimeleri ile yeniden oluşturma, boşluk doldurma, grup olarak yazma gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması sağlanır.
T.5.4.5. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır. Yay çyvaç, üç nokta, eğik çizgi, soru işareti, nokta, virgül, iki nokta, ünlem, tırnak işareti, kısa çizgi, konuşma çizgisi, kesme işareti, noktalı virgül ve köşeli çyvaç işaretlerinin yaygın kullanılan işlevleri üzerinde durulur.
T.5.4.6. Bir işin işlem basamaklarını yazar.
T.5.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.
T.5.4.8. Sayıları doğru yazar. Kesirli sayıların, sıra ve üleştirme sayılarının, dört veya daha çok basamaklı sayıların yazımları üzerinde durulur.
T.5.4.9. Yazdıklarını düzenler. Sınıf düzeyine uygun yazım ve noktalama kuralları ile sınırlı tutulur.
T.5.4.10. Yazdıklarını paylaşır. Öğrenciler, yazdıklarını sınıf ve okul panosu gibi farklı ortamlarda paylaşmaya teşvik edilir.
T.5.4.11. Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. Ünlü düşmesi, ünlü daralması, ünsüz benzeşmesi, ünsüz yumuşaması ve ünsüz türemesi ses olayları üzerinde durulur.
T.5.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.
T.5.4.13. Formları yönergelerine uygun doldurur.
T.5.4.14. Kısa metinler yazar. Öğrenciler dilekçe yazmaya teşvik edilir.
T.5.4.15. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.
T.5.4.16. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

Kazanımlar içerisinde okuma becerisine ağırlık verildiğı görölmektedir.

Şekil 1. 5. Sınıf Türkçe dersi dil becerilerine göre kazanım yüzdeler dağılımları

Programdaki kazanımlara bakıldığında en az kazanım dinleme becerisine ayrıldığı görülmektedir. En yüksek kazanım ise okuma becerisi alanındadır. Okuma becerisi altındaki kazanımlar 4 tane ve akıcı okumaya az yer verilmiştir. Söz varlığının geliştirilmesine ait 30 tane kazanım yazılarak bu kazanıma fazlaca ağırlık verildiği görülmüştür.

2.3.5. Türkçe Dersi Öğretim Programında Atasözleri ve Deyimler

Dil öğretiminin aynı zamanda kültür öğretimi olduğu (Özbay, 2008)'in işaret ettiği kültür ürünlerinden atasözleri, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda (2006) şu kazanım ve etkinlikler çerçevesinde sunulmuştur:

Dinleme Becerisi

Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır
 “Maymun Gözünü Açtı”: Deyim ve atasözlerinin hikayesi araştırılarak sınıfta anlatılır.
 Anlatımlar içeriğe uygun resimler yapılarak desteklenir.

Konuşma Becerisi

Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir. Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.

Okuma Becerisi

“Beni Dinler misin?": Öğrenciler tarafından seslendirilen hikaye, fıkra, şiir, tekerleme, anı, bilmece, atasözü veya özlü sözlerden oluşan bir kaset doldurulur. Kasete bir isim bulunur. Kaset kapağı tasarlanır. Reklam afişi hazırlanarak satışa sunulur.

Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır. Eşleştirme: Atasözleri ve deyimler uygun tutumlarla/davranışlarla eşleştirilir (3. kazanım). Gruplandırma: Atasözleri ve deyimler anlam özelliklerine göre gruplandırılır (3. kazanım). “Atasözlerimiz Canlandı”: Metinde geçen bir deyim veya atasözyle ilgili oyun hazırlanır.

Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir (Farkları bulma: Eş sesli kelimelerle ilgili metinler (şiir, mani, atasözü vb.) okunur, kelimelerin anlam farkları söylenir (1. kazanım). Çengel Bulmaca: Hazırlanan bulmacada numaralandırılmış karelerdeki harfler birleştirilerek atasözü veya deyim bulunur (1. kazanım).

Yazma Becerisi

Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir. Düşünce yazıları yazar. Örneğin, “Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var” atasözü tahtaya yazılır. Öğrencilere ne anlama geldiği sorulur. Öğrenciler, atasözünde anlatılana benzer bir durumla karşılaşp karşılaşmadıkları hakkında konuşurlar. Sınıf iki gruba ayrılarak bildikleri atasözlerini yazarlar. Yazdıkları atasözlerinden birini seçerek 3-5 paragraflık bir metin oluştururlar (2. kazanım). Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanırlar. Özellikle ilköğretim ikinci kademedede atasözlerinin kullanımına ilişkin kazanım ve etkinliklerde yoğunluk göze çarpmaktadır.

Programda deyimler içinyazma becerisi içerisinde, içeriğe uygun atasözleri, deyimler, özdeyişler kullanır şeklinde bir madde alınmıştır. Ayrıca deyimlerin metinde kullanılan anlamlarını belirler maddesi de yer almaktadır (MEB, 2015).

2.4. Türkçe Öğretiminde Ders Kitapları

Türkçe ders kitapları, hem eğitim hem de öğretim amacıyla kullanılan temel kaynaklardır. Öğrencinin yaş, ilgi ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış milli kültür ürünleri bakımından zenginlik arz eden metinlerden oluşması beklenen, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, içerdiği bilgileri öğretmenler aracılığıyla öğrenciye aktaran basılı eğitim ve öğretim materyalleridir.

Ders kitabı, Türkçe derslerinde öğrencilere temel dil becerilerini metinler yoluyla kazandırmak için önemli bir işleve sahiptir. Ders kitaplarının öğretmenler açısından birincil kaynak durumundadır. Özbay (2003) yaptığı araştırmada, Türkçe derslerinde, ders kitabından yararlanan öğretmenlerin oranının % 94,44 olduğunu, kitapların dışında yardımcı malzeme olarak dergi, gazete ve görsel-işitsel araçları kullanan öğretmenlerin oranının % 5,53 olduğunu tespit etmiştir.

Türkçe eğitiminin amaçlarına ulaştırılmasında en önemli görev, öğrenci ve öğretmenden sonra ders kitaplarına düşmektedir. Ataman (2001) 'a göre, ders kitapları eğitim programı ile öğrenci arasında kurulan köprünün en önemli ayağıdır. Ders kitapları, öğretmenin gücünü daha iyi kullanmasına, vermek istediklerini daha sistematik vermesine imkan sağlayan temel materyallerdir. Türkçe ders kitaplarında öğrencilerin okudukları metinlerin Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve özel amaçlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen milli kültür ürünlerini kazandırma durumu önem kazanmaktadır.

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na baktığımızda Türk Millî Eğitiminin genel amaçları: Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini; 1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel ürünlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek; 2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve

karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse ürün veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek; 3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı seçkin bir ortağı yapmaktır.

Türk Millî Eğitiminin amaç ve ilkeleri doğrultusunda; İlköğretim kurumlarının amaçları şunlardır: a) Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirerek onları hayata ve üst öğrenime hazırlamak, b) Öğrencilere, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsetme; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslar arası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, başkalarının haklarına saygı duyma, görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmak, c) Öğrencilerin, milli ve evrensel kültür ürünlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini bu ürünlere saygı duymalarını sağlamak, d) Öğrencileri, kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapan, kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu yurttaşlar olarak yetiştirmek, e) Öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine, sosyal, kültürel, eğitsel, bilimsel, sportif ve sanatsal etkinliklerle millî kültürü benimsemelerine ve yaymalarına yardımcı olmak, Öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine, sosyal, kültürel, eğitsel etkinliklerle millî kültürümüzü benimsemelerine ve yaymalarına yardımcı olmak, f) Öğrencilere bireysel ve toplumsal sorunları tanıma ve bu sorunlara çözüm yolları arama alışkanlığı kazandırmak, g) Öğrencilere, toplumun bir üyesi olarak kişisel sağlığının yanı sıra ailesinin ve toplumun sağlığını korumak için gerekli bilgi ve beceri, sağlıklı beslenme ve yaşam tarzı konularında bilimsel geçerliliği olmayan bilgiler yerine, bilimsel bilgilerle karar verme alışkanlığını kazandırmak, h) Öğrencilerin becerilerini ve zihinsel çalışmalarını birleştirerek çok yönlü gelişmelerini sağlamak, ı) Öğrencileri kendilerine güvenen, sistemli düşünebilen, girişimci, teknolojiyi etkili biçimde kullanabilen, planlı

çalışma alışkanlığına sahip estetik duyguları ve yaratıcılıkları gelişmiş bireyler olarak yetiştirmek, i) Öğrencilerin ilgi alanlarının ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasını sağlamak, meslekleri tanıtmak ve seçeceği mesleğe uygun okul ve kurumlara yöneltmek, j) Öğrencileri derslerde uygulanacak öğretim yöntem ve teknikleriyle sosyal, kültürel ve eğitsel etkinliklerle kendilerini geliştirmelerine ve gerçekleştirmelerine yardımcı olmak, k) Öğrencileri ailesine ve topluma karşı sorumluluk duyabilen, üretken, verimli, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunabilen bireyler olarak yetiştirmek, l) Doğayı tanıma, sevme ve koruma, insanın doğaya etkilerinin neler olabileceğine ve bunların sonuçlarının kendisini de etkileyebileceğine ve bir doğa dostu olarak çevreyi her durumda koruma bilincini kazandırmak, m) Öğrencilere bilgi yüklemek yerine, bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma yöntem ve tekniklerini öğretmek, n) Öğrencileri bilimsel düşünme, araştırma ve çalışma becerilerine yöneltmek, o) Öğrencilerin, sevgi ve iletişimin desteklediği gerçek öğrenme ortamlarında düşünsel becerilerini kazanmalarına, yaratıcı güçlerini ortaya koymalarına ve kullanmalarına yardımcı olmak, ö) Öğrencilerin kişisel ve toplumsal araç-gereci, kaynakları ve zamanı verimli kullanmalarını, okuma zevk ve alışkanlığı kazanmalarını sağlamak.

2.4.1. Türkçe Ders Kitaplarında Metinler

Ders kitaplarındaki okuma metinlerinin milli kültür ürünlerinin öğretilmesi bakımından kapsamlı, aynı zamanda aktardığı konu ve metin kurgusu bakımından da öğrencilerin söz varlığı, düşünme becerileri ve gelişimsel özelliklerini geliştirmesine katkı sağlayıcı olması beklenir. Metinler, Türkçe derslerinde elde edilmesi gereken tüm kazanımların bütüncül anlayışla kazandırılmasına yardımcı olan yapılardır. Metinler okuma becerisini geliştirdiği gibi düşünme, yazma, konuşma becerilerini de desteklemektedir. Bu sebeple metinlerin atasözleri ve deyimleri barındırması kültür unsurlarının aktarımı ve manevi zenginlik katma bakımından önemlidir.

Türkçe öğretimi genellikle edebî ve öğretici nitelikli metinlerle yapılmaktadır. Bu metinler eğitim ve öğretimin temel araçlarıdır. Türkçenin akıcılığı, yalınlığı, atasözü, deyim ve mecaz gücü ile duygu ve düşünce zenginliğinin yansıtıldığı metinlerle yapılan dersler, öğrencilere yaşantı zenginliği kazandırmaktadır (Sever, 2004). Ders

kitaplarındaki metinler, milli kültür ürünleri olan atasözleri ve deyimlerin öğretiminin ve aktarımının temel ögesi durumundadır.

Gelişmiş ülkelerde ders kitapları uzman ekipler tarafından yazılmaktadır. Oluşturulan komisyon içerisinde metin seçimi, metinlerin uygun bir sıraya konması ve anlama sorularının hazırlanması konusunda uzmanlaşmış kişiler bulunmaktadır (Sezer: 2005). Kültürün aktarılmasını sağlayan okullarda yetişen bireylerin algı ve anlam dünyasının oluşmasında, ders kitapları ve metinler önemli bir yer tutmaktadır. Okullarda topluma yararlı olması için yetiştirilen bireylerin sadece öğretim görmesi yeterli değildir. Bireyin aldığı eğitim sayesinde olumlu davranışlar sergilemesi, gelecek nesillere örnek olması önemlidir. Ders kitapları ve metinler, bireylerin algı ve anlam dünyasının oluşmasında etkilidirler. Bu sebeple öğrencilere davranış kazandırmayı amaçlayan metinler kitaplarda bulunsun anlayışı hakimdir. Halbuki bunun yanında ilk ve orta öğretimde Türkçe dersi programındaki konular, öğrencinin düşünme becerisinin gelişmesine katkıda bulunduğu ölçüde değer taşırlar. Programın, öğrencinin kavrayışında, tutum ve değerlerinde, anlama ve anlatma becerilerinde bir değişme sağlaması beklenir.

2.4.2. Metinlerin Taşınması Gereken Özellikler

Türkçe öğretiminde kullanılan metinler bir dil ürünü, bir iletişim aracı olarak kendine has özellikler taşır. Metinlerdeki cümleler tesadüfen bir araya gelmiş yapılar değildir. Metinler, belirli bir düşünceyi anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde tutarlı ve bağdaşıklık ölçütleriyle anlatan dil ürünleridir (Onursal, 2003).

Yazılı dil ürünü olan metinler, özellikle Türkçe dersleri için istenilen amaçlar doğrultusunda kullanılabilirler. Bir metnin yapısal ve içerik özellikleri bakımından taşınması gereken özellikleri şunlardır(Erkul, 2004):Okumaya konu bir yazıyı oluşturan ses, kelime, cümle ve birbirini izleyen cümleler topluluğuyla ilgili dil düzenlemeleridir.Anlamı zengindir ve dil birliği vardır.Anlam bütünlüğü oluşturan metin parçacıklarının toplamıdır.Yazar tarafından bilinçli olarak yapılan dil düzenlemeleridir.

Ders kitaplarında yer alan metinlerin sadece türe bakılarak seçilmesi sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle metinler pedagojik bir bakışla değerlendirilmeli, sözcük

dağarcığı, milli kültür ürünlerini barındırma, konular, hitap ettiği hedef kitlenin yaşı, ilgi ve algısına uygun seçilmelidir. Öğrenciler belirli sınıflarda kendilerine özgü yaş grubu olarak zihinsel gelişim özelliği, duygu ve düşünce biçimi bakımından farklılıklar gösterebilmektedirler. Fizyolojik, dil, ahlak ve duygusal gelişimleri her yaş grubu için farklılık göstermektedir (Topbaş, 2005). Bu nedenle farklı sınıflardaki öğrencilerin gelişim özellikleri ve bilgi dağarcıklarının genişliğine de ışık tutacağı için metin türleri buna göre belirlenmelidir (Tekşan ve Güneş, 2006).

Metinler, ders kitabı içine seçilerek konulan veya o kitap için yazılmış olan öğretim materyalleridir. Türkçe öğretiminde kazanımlar, bu metinler yardımıyla verilmeye çalışılmaktadır. Programda ders kitaplarında yer alması gereken metinlerin hangi özellikleri taşıması gerektiği açıkça belirtilmişse de (MEB, 2018: 19), kimi metinlerin öğretimden beklenen davranışları kazandırmaktan uzak olduğunu, sınıf düzeyine uymadığını tespit edilmiştir (İşeri, 2002).

1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
2. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
3. Ders kitaplarında "Bu kitap için yazılmıştır." ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1. sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.
4. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.
5. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.
6. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.
7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
8. Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.
9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.
10. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemselleşmiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemselleşmiş farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.
11. Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3 ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.
12. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.
13. Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.
14. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır.

Şekil 2. Ders kitaplarına alınacak metinlerin özellikleri (MEB, 2018:19)

Metinlerde bulunması gereken özellikler 2006 öğretim programında (MEB, 2006: 56) şöyle madelenmiştir:

Tablo 5.

Metinlerin Özellikleri

Metin Özellikleri
1. Metinler, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
2. Metinlerde millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
3. Metinlerde ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.
4. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
5. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
6. Metinler, dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
7. Metinler kitapların yanı sıra, dergi, gazete, ansiklopedi, ansiklopedik sözlük, resmî İnternet siteleri ile basılı materyallerin çevrim içi sunumlarından seçilebilir. Aynı kaynaktan ikiden fazla metin alınmamalıdır.
8. Metinler, öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.
9. Metinler, işlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.
10. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.
11. Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
12. Şiir türündeki metinler öğrenci seviyesine uygun, şiir dilinin özelliklerini yansıtan, söz varlığını zenginleştiren, türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
13. Metinlerde tutarlılık ve bütünlük olmalıdır.
14. Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.
15. Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.
16. Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşımalıdır.
17. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.
18. Metinler, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla yönelik olarak farklı yazar ve şairlerden seçilmelidir.
19. Metinler, yazar ve şairlerin yalnızca edebî yönlerini ön plana çıkarmalıdır.
20. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.
21. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/2'si bütün hâlinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır. Şiir dışında bütün hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa -metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş kelime- çıkarılmalıdır.
22. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/3'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.
23. Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan kelimelerin yüzde beşini geçmemelidir.
24. Yıl içinde -dinleme metinleri de dâhil olmak üzere- bir yazardan ikiden fazla metin işlenmemelidir.
25. Tek yazarlı ya da birden çok yazarlı ders kitaplarında yazarlar tarafından yazılan ya da hazırlanan metin sayısı ikiyi geçmemelidir.
26. Ders kitabındaki metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyaller (fotoğraf, resim, afiş, grafik, karikatür, çizgi film kahramanları vb.) in yanı sıra atasözü, özdeyiş, duvar yazısı veya sloganlarla desteklenebilir.
27. Ders kitabında temaları destekleyen serbest okuma metinlerine yer verilebilir.
28. Romandan, tiyatro metninden, biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölüm kendi içinde bütünlük taşımalıdır.

Maddelere bakıldığında metinlerinde aranan nitelikler içerisinde sınıf, kazanım ve öğrenciye görelilik ilkelerine uygun, söz varlığını zenginleştirecek, atasözleri ve deyimleri barındıran şekilde düzenlenmesi gerektiği dikkat çekilmektedir.

2.4.2. Metin Seçiminin Önemi

Metinlerin nitelikleri ve söz varlığı ile ilgili MEB program kapsamında belirli kriterler ortaya koymuştur. Her metnin öğretimin bir parçası olduğu ve kazanımlar göz önünde tutularak ders kitabına alınması gerektiği programlarda vurgulanan bir konudur (MEB, 2006). İlköğretim kademesinde öğrenim gören öğrencilerin gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması gerekir (Çeçen ve Çiftçi, 2007). Her bir metin konusu, üslubu, türü, sözcük dağarcığı ile öğrenme ve düşünme becerilerini geliştirici olmalıdır.

Metinler bir yandan içeriğiyle ilgili öğrencilere bilgi aktarırken, diğer yandan anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarını öğretmelidir. Metinlerin öğrencilerin yaşına, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun, açık, anlaşılır ve gerçekle sıkı ilişkisinin olması, bu özelliğini güçlendirmektedir.

Metinlerde yer alan söz varlığının, öğrenciler için güncel yaşamında kullanılabilir olması faydalı olacaktır. Metinlerin muhtevasında öğrencilerin gelişim özelliklerine hitap edebilen, atasözü, deyim ve vecizelerle daha güncel yapıları barındırması bu anlamda faydalı olacaktır.

Türkçe öğretim programı dört dil becerisi üzerine odaklanmıştır. Hiçbir kazanım doğrudan bir beceriyi hedef almaz. Dil becerilerinin sarmal bir şekilde kazandırılması gerektiği MEB (2018) programında vurgulanmıştır.

Metinler programın genel ve özel amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik düşünme becerileri, değerler eğitimi, kültür unsurlarını barındırma gibi bilgi ve beceriler içerir.

2.4.3. Metinlerin Atasözleri ve Deyimleri Barındırması

Türkçe dersinin dil ve anlatım yönünden en önemli hedeflerinden biri, doğru, kurallarına uygun dil becerisi kazandırmaktır. Her metin içeriğinin dil ve anlatımının yetkinliği ölçüsünde değer kazanır. Doğru ve kurallarına uygun bir dilin kullanılmış olması bir yandan metnin okunurluğunu sağlarken, diğer yandan okuma becerilerinin bir zevk ve alışkanlık haline gelmesini sağlar. Doğru ve kurallarına uygun bir metinde, söz ve anlatım zenginliği, üslubu oluşturur (Özmen, 2001). Düzgün, anlaşılabilir ve

akıcı bir metin üslubu olan bir metindir. Bu özelliklere uygun hazırlanmış bir metin akıcı, yalın ve sanat yönü özellikleriyle öğrencilerde okuma zevki oluşturur.

Türkçede "sav", "irsal-i mesel, darb-ı mesel" olarak da bilinen atasözleri, bir milletin kültür yapısını yansıtan, geçmişten günümüze gelen tecrübelerden süzölmüş, kısa ve özlü öğütler verentoplumlar tarafından benimsenmiş ortak olarak kullanılan kalıplaşmış sözlerdir. Bu sözlerin Türkçe ders kitaplarında yer alması milli kültür ürünlerinin öğretimi bakımından dikkate değerdir.

Deyimler, dilin anlatma gücünü oluşturan zengin yapılardır. Bir olayı, bir durumu, bir kavramı daha etkileyici anlatmak için en az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan ve çoğu zaman gerçek anlamdan uzaklaşıp kendine özgü anlam kazanan kelime gruplarına da deyim denir. Deyimler hem yazılarımıza hem de konuşmalarımıza derinlik katar. Anlatılanları dikkat çekici kılar. Birkaç cümleyle anlatabilecek bir şeyi bir deyimle anlatabiliriz. Böylece kısa ve özlü anlatım sağlanmış olur.

Deyimler, bir dilin kullanımında en az sözcükler kadar önemli ve gerekli yapılardır. Dilin deyim varlığından yeterince yararlanamayanlar dili yerli yerinde kullanamaz. Türkçenin zengin bir deyim hazinesi vardır. Yüzyılların birikimiyle oluşan bu kalıplaşmış bu sözler, Türk dilinin etkili anlatımının temel unsurlarındandır.

2.5. Milli Kültür Ürünlerinin Önemi

Sözlü kültürden yazılı kültüre kadar pek çok bireysel ve sosyal birikim yüzyıllar boyu dönüşümlere uğrasa da varlığını sürdürerek bugüne kadar gelir. Her nerede bir insan varsa orada bir deneyim ve her nerede bir insan topluluğu varsa orada bir kültürel oluşumdan söz etmek mümkündür. Bu deneyim ve kültürel olguların yayılması ve sonraki kuşaklara aktarılmasında etkin olan dil, insanlık tarihi açısından birtakım öğretileri açığa çıkarır. Böylece sonradan gelen kuşaklar, bu öğretilere bağlı olarak yaşamlarına bireysel ve sosyal değerler katarlar (Aydın, 2013).

Duygu ve düşüncüyü aktarmada vasıta olan dil, insan topluluklarını bir yığın veya kitle olmaktan kurtararak aralarında duygu, düşünce ve kültür birliği olan bir cemiyet yani millet haline getirir (Kaplan, 2001). İnsanlar, dille gelecek nesillere kültürlerini iletir, bu

sayede kültür ürünlerini sonsuza kadar yaşatırlar. Kaplan'a göre (2001) tarihini ve kültürünü öğrenmeyen bir neslin oluşturduğu eserler, yeterli seviyeye ulaşamaz. Öğrenciler, Türk kültürünü tanıyarak ve eski zamanların kültür ürünlerini tanıyarak gelişebilirler.

Toplumdaki bireyler, kültürel ürünlerini koruma veya koruyamama durumuna göre zamanla ya kaybolurlar veya yüz yıllar içerisinde tarihe mal olurlar. Kültürel ürünlerin yüz yıllar içerisinde kalıcı olması, bir sonraki nesle sağlıklı şekilde aktarılması, milli kültür ürünlerinin insanlar tarafından özümsemesine ve genel kabul görmesine bağlıdır. Kültür ürünleri, bize neyi yapmamız gerektiğini yazılı olarak söylemezler, ancak doğruyu bulmak için kılavuzluk ederler. Kültür ürünleri şahsi değil topluluğun ortak malıdır. Milli kültür ürünlerinin yansımalarını onların davranışa dönüşmüş halleri ile toplum hayatında görürüz. Toplumun davranışlarımız üzerindeki etkisi, kendini açık biçimde gösterir.

Kültürel milli ürünler: 1. İnanışlar içeren ve dolayısıyla alışkanlıklar taşıyan olgulardır. Bunların manevî yönü vardır. 2. Fertlerin yapıp ettiklerini mantıklı hale getirip kabullenmesine fırsat verirler. 3. Genelde ilgi gösterilen, arzu edilen şeylerdir, insanlar, kültürel ürünleri severek ve isteyerek benimserler. 4. Her alanla ilgilidirler ama her alanın da kendine özgü ürünleri vardır. 5. Farklı kaynak ve içeriklere sahip olsalar da bir yönüyle sosyaldirler. Toplum içinde yaşanır, insanlar tarafından benimsenirler. (Aydın, 2003). Toplumlar, birtakım ortak ürünlere sahiptirler. Kültür unsunlarını, toplumların sahip oldukları ürünler bütününden ayrı düşünmemek gerekir. İnsan toplulukları, kültür ürünlerini zamanla geliştirerek ve olgunlaştırarak bugüne kadar taşımışlardır. Bireylerin davranışlarını, toplumdaki kültür ürünleri anlayışına göre şekillendirdikleri görülmektedir.

Toplumların kültür ürünleri, tarihi süreç içerisinde, insan hayatından daha uzun dönemlerde oluşmuştur. Bu yönüyle bireylere bağlı değildir, bireylerin ortak malıdır. Toplumda yapılacak sosyal, siyasi veya ekonomik her türlü düzenlemede toplumun milli kültür ürünleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum görmezden gelinirse yapılan değişikliklerin herhangi bir anlam taşımadığı ve uygulanmasının mümkün olmadığı görülür (Özensel, 2003).

Atasözleri ve deyimler gibi kültür ürünlerinin toplum açısından önemi yadsınamaz. Hangi dönem hangi toplum olursa olsun, onların bir ürünler dünyasının olduğu dolayısıyla insanın bütün yaşantılarının bu kültürel ürünlerce düzenlediği görülür (Uysal, 2003).

2.5.1. Milli Kültür Ürünlerinin Özellikleri

Kültür ürünleri arasında bir ahengin oluşumu, kişinin çevreye uyumunu sağlar. Bu yüzden bireylerin toplumsal davranışları ve uyumlulukları arasında bir tutarlılık sözü konusu olabilmektedir. Aksi takdirde bireyler, aynı konuda farklı tutum geliştirip farklı davranışlar sergileyebilmektedirler (Özensel, 2003).

Ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim, din alanında meydana gelen değişimler, bireylerin kişilik yapılarının da değişmesine sebep olmaktadır. Kültür ürünlerinde ortaya çıkan köklü değişiklikler, toplumun sahip olduğu özelliklerin de değişmesine neden olabilmektedir (Şen, 2007).

Özensel (2003) 'e göre kültür ürünlerinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Kültür ürünleri, iç içe geçmiş bir bütündür, bir kültür ürününü kendisiyle yakından ilgili başka bir kültürel üründen ayırmak zordur. Kültür ürünlerinin, değişkenlik özelliği vardır, durağan değildir. Kültür ürünlerindeki değişim birdenbire değil, uzun zaman içerisinde oluşmaktadır. Kültür ürünlerindeki değişim, olumsuzdan olumluya doğru veya olumludan olumsuzla doğru olabilmektedir. Kültür ürünleri, bir sonraki kuşağa sosyal rollerle aktarılır. Kültürel ürünler; aileden, yakın çevreden, yazılı ve görüntülü materyallerden taklit ya da model alma yolu ile öğrenilir.

Kültür ürünlerinin ortaya çıkmasında ve sürekliliğinde sosyal onay, beğeni önemlidir. Sosyal olarak onaylanan davranışlar, zamanla davranış ölçütleri haline gelerek değerleri oluşturmaktadır (Sarı, 2005: 75).

2.5.2. Kültür Ürünlerinin İşlevleri

Kültür ürünlerinin toplum yaşamı içinde önemli özellikleri ve bu özelliklere bağlı olarak gelişen çeşitli işlevleri vardır. Özensel (2003), ürünlerin işlevlerini şu şekilde aktarmıştır:

Sosyal ve kültürel ürünler, bilinçli ve amaçlı olarak ortaya çıkarlar. Bu bakımdan kültürel ürün, sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenilebilen olgu ve istekleri için referans noktası görevini görmektedir. Kültürel ürünler, bireylerin davranışları üzerinde yönlendirici etkilere sahiptir.

Kültürel ürünler, kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde yönlendirici olarak etkilidir. Bu bakımdan kültür ürünleri, belli bir kültürün gelişme süreci içinde yer almaktadır. Bu açıdan ürünler, kültürün esasını oluşturmaktadır. Toplum yaşamında ise farklı adetler, gelenek görenekler, sembol ve davranış biçimleri olarak kendini göstermektedir.

Sosyalleşme sürecinde kültürel ürünler, kişiler tarafından öğrenilmektedir. Kısaca, kişinin şahsiyet yapısını şekillendirmektedir.

1. Kültür ürünleri, kişilerin ve birlikteliklerin sosyal ürünün yargılanmasında, hazır birer araç olarak kullanılır. 2. Kültür ürünleri; kişilerin dikkatini çeker ve kişilerin dikkatini yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerine odaklar. 3. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranış hedeflerine kültürel ürünler tarafından işaret edilir. Kültür ürünleri, sosyal olarak kabul edilir. 4. Kültürel ürünler, kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler. 5. Kültür ürünleri, sosyal kontrol araçlarıdır. Kişileri toplumun kurallarına uymaya yöneltir, doğru şeyleri yapmaya yüreklendirir. 6. Kültürel ürünler, dayanışma araçları olarak da görülürler. Kişiler aynı kültür değerleri taşıyan kişilerle birlikte olmak ister. Ortak ürünler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli unsurlardandır.

2.5.3. Milli Kültür Ürünlerinin Öğretimi

Değişen dünya şartlarında,zamanın yıkıcı etkilerinden kurtulmak için milli kültür ürünlerine sıkı sıkıya sarılmak gerekmektedir. Ürün öğretiminin hedefi, bireylerin insan

davranışları bakımından olması gerekeni bulması noktasıdır. Kültür ürünlerinin öğretimde yer alması öğrencilerin iç dünyalarını ve böylece toplumun durumunu etkiler. Bu tanımdan hareketle kültür ürünlerinin öğretiminin hedefini, kişinin hem kendisini hem de toplumdaki insanlarını geleneksel değerli ürünlerini bilme tanıma idrak etme ve bunları gerekli yerde kullanma olarak açıklayabiliriz.

Kültür ürünlerinin öğretiminde, bireyde ahlaki karakter oluşturma amacı da vardır. Örneğin “Doğru söz yemin istemez” gibi bir atasözünde dürüst olma üzerine bireyde ahlaki karakter oluşturma amacı vardır. İnsanın iç dünyasında ve sosyal çevresinde değer kazanmasında, sosyal öğrenmenin etkili olduğu görülmektedir. Sosyal öğrenmede, eğitimcilerin sözlerinden çok davranışlarının etkili olduğu görülmektedir. Model olma yoluyla öğrenmede, kültür ürünleri önemlidir.

Kültür ürünlerinin eğitim ve öğretimde kullanımı, öğrencilere şahsi ve sosyal öğrenmeler kazandırma sürecidir. Kültür ürünlerinin eğitim ve öğretimde kullanılması, insanın iç dünyasının iyi olmaya yöneltilmesini sağlama ve hayat boyunca sürdürme faaliyeti olarak da ifade edilebilir.

2.5.4. Milli Kültür Ürünleri Atasözleri ve Deyimler

Aksoy (1988)’a göre atasözleri ve deyimler toplumbilim, ruhbilim, eğitim, ekonomi, felsefe, tarih, ahlak, folklor gibi birçok konuyu ilgilendiren ve birçok yönden inceleme konusu edilmeye değer olan ulusal varlıklar olup deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliğince önemli dil yapılarıdır.

Atasözleriyle ilgili bilgi veren kaynakların tümünde, bunların az sözle çok şey anlatma özelliğinden söz edilir. Bu yerinde hüküm, atasözlerinin anlam bakımından yoğunlaştırılmış yapılarından kaynaklanmaktadır. Yeri geldiğinde kullanılma gereği atasözlerine, alkış ve kargışlarda olduğu gibi kısalık, anlamda kesinlik ve belirginlik özelliklerini kazandırmıştır. Edebi eserlerde olsun, gündelik hayatta olsun atasözleri ile ortaya konulan anlatım, daha bir güç ve renk kazanmaktadır (Karadağ, 2004).

Gözler (1978), atasözlerinin özelliklerini şu maddeler altında toplamıştır: • Atasözleri daima bir yargı anlatır. • Anlam bakımından dolgun ve zengindirler. • Çok zaman atasözlerinin içindeki kelimelerden ikisi birbirleriyle tam ya da yarım kafiyeli olur. •

Atasözlerimiz nazmı andırır, kendine öz, içten diyebileceğimiz bir ahengi vardır. • Çoğu kez atasözlerimiz sözlük anlamlarını kaybederek “mecaz” anlam kazanmış olurlar. • Atasözleri toplum içinde doğar, gelişir ve yaşar. Anonimdir bu yüzden toplumun ortak malıdır. • Türk milletinin kuvvetli ahlak prensipleri bu sözlerde derin tarihi gerçekleri dile getirir. Bu tanım ve açıklamalardan hareketle, atasözlerinin geçmişten günümüze insan topluluklarının farklı deneyimleri doğrultusunda ortaya koydukları kalıplaşmış sözel öğretiler olduğu söylenebilir. Atasözleri biçimsel olarak farklı şekillerde ortaya çıksa da içerik olarak çoğunlukla bir deneyimin aktarımı olarak öğretici amaçlı üretilen dilsel ve kültürel değerlerdir. (Aydın, 2013)

Kültürel kimlik, bireyin ait olduğu kültürün özelliklerini benimsemesi ile kendini o kültürün bir parçası olarak algılaması ve duygusal bağlılık hissetmesidir (Büyükkantarcıoğlu, 2006). Kültürel kimliğe sahip bireyler, içinde yaşadıkları folklor / edebiyat toplumun yaşam biçimini özümseyerek çevresinde olup bitenlere o toplumun normlarına bağlı anlamlar yükler ve tepkide bulunurlar. Farklı kültürlerde birbirine benzeyen, aynı kaygının ya da anlamın oluşacağı atasözlerini görmek olasıdır. Ne var ki dilde anlam, tek başına ele alınabilecek bir kavram değildir. Dilde geçen kavramların anlamı yanında oluşturdukları değerleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Herhangi bir dilde sözcükleri tek başına anlamaya çalışmak, o sözcüğün değerini ölçmek için yeterli gelmez; çünkü Saussure’ye (Kıran 2001) göre bir sözcüğün değeri, içinde yer aldığı cümledeki öteki sözcüklere göre oluşur. Dolayısıyla sözcüklerin anlamını tek başına göz önünde bulundurmak, sözcüklerin değerini ortaya koymada bir eksiklik yaratacaktır. Bu değer aynı zamanda dili üreten bireylerin algısına göre farklılık gösterir.

Kültürü merkeze alan bir eğitim anlayışı, yaşamın tüm alanlarını kucaklayan bir eğitim anlayışına hizmet edecektir (Aydın, 2013). Son yıllarda, bir eğitim modeli olarak kültür merkezli uygulamalarda bir artış görülmektedir. Kültürü merkeze alarak geliştirilen “Kültürel Miras Modeli” yaklaşımı, bir dilin yüksek kültürünün kazandırılmasını (Pehlivan, 2003) hedefleyen bir anlayışı da doğurmaktadır.

Kültür değerlerimizi bize yüzyıllar önceden aksettiren, Türk dilinin anlam olarak çok zengin bir dil olduğunu misallerle bizlere gösteren atasözleri, Türk düşüncetarihinde atalarımızın mantığını tecrübe ve muhakeme sonunda ortaya çıkarmış

kültürbirikimleridir (Ünalın, 2010). Bu yolla ortaya konacak olan eğitim yaklaşımları bireylerin geçmişten gelen yaşantılarını etkileyecektir.

2.6. İlgili Araştırmalar

Baş, B. (2002). Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2/12, 60-68. Bu çalışmada atasözlerinin dört temel dil becerisinde kullanımı incelenmiş bu incelemede ders kitaplarındaki atasözü kullanımına da yer verilmiştir.

Bulut, M., ve Orhan, S. (2012). Türkçe-Edebiyat Ders Kitaplarının Dil ve Kültür Aktarımındaki Rolü ve Önemi Üzerine Bir İnceleme. The Journal of Academic Social Science Studies, 5/8, 297-311. Türkçe ve edebiyat ders kitaplarının dil ve kültür aktarımında atasözleri ve deyimlere yer verme durumu incelenmiştir.

Çelik, A. (2009). Atasözlerimizden Eğitim İletileri. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.31 künyeli eğitim iletileri yönünden ele aldığı araştırmasında atasözlerini eğitimin gücü, eğiten, eğitilen, yöntem ile öğretim ilke ve yöntemleri başlıkları altında toplayarak bunların önemine dikkat çekmiştir.

Esen, S. ve Yılmaz, E. (2011). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Girişimcilik Olgusu (Sosyo-Ekonomik Açından Bir Bakış), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 30 (Ağustos). 249-258. yaptığı araştırmada Türk atasözleri ve deyimlerinde girişimciliğe olumlu vurgu yapan örneklerin daha fazla yer aldığı vurgulanmıştır.

Güfta, H., ve Kan, M. (2011). İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil İle İlgili Kültür Öğeleri Açısından İncelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 8/15, 239-256. Bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında dil ile ilgili kültür öğelerine ne ölçüde yer verildiği ve bu öğelerin öğrencilere nasıl aktarıldığını belirlenmiştir. Kitap, dil ile ilgili kültür ürünlerinden atasözleri ve deyimlere yer vermesi bakımından da incelenmiştir.

Mangır, M. (2012). İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Deyim Varlığının Öğrencilerin Alıcı Söz Varlığına Katkısı. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7/4, 2371-

2385.Bu çalışmada, İlköğretim Türkçe 5.Sınıf Ders Kitabı'nda yer alan deyimler tespit edilmiş ve deyimleşme dereceleri bakımından ürünleştirilmiştir. Ayrıca metinlerde yer alan deyimlerin öğrencilerin söz varlıklarına katkısı üzerinde ürünleştirmeler yapılmıştır.

Öz, G. (2012). İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Bakımından İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Malatya.Türkçe ders kitabının söz varlığı bakımından atasözleri ve deyimlere yer verme durumu incelenmiştir.

Pilav ve Erdoğan (2016), Türkçe Kitaplarındaki Bilgilendirici Metinlerin Ürün İletimi Açısından İncelenmesi başlıklı çalışmada özel yayınevi tarafından basılan Türkçe ders kitaplarındaki metinleri, ürünler eğitimi bakımından incelenmiş ve kitapların milli, ahlaki ve evrensel ürünlere yeterince yer vermediğini saptamışlardır.Sınıf bazındaki değerlendirmede en yüksek miktarda değer 7. sınıf kitaplarında (96 adet), en düşük sayıda değer ise 6. sınıf ders kitaplarında (75 adet) tespit edilmiştir.

Mürsel (2009), Deyim ve atasözlerinin öğretiminde karikatürün etkisi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara. Çalışma deyim ve atasözlerinin öğretilmesinde karikatürün önemine dikkat çeker.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Örnekleme kitaptaki metinler, atasözleri ve deyimleri barındırıp barındırmaması bakımından tarama metodu ile taranmış, betimsel analiz ve doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni, MEB ve özel yayıncılar tarafından yayınlanan bütün Türkçe ders kitaplarıdır. Çalışma örnekleme, MEB yayınına ait 5.sınıf Türkçe ders kitabıdır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Örnekleme seçilen ders kitabı atasözleri ve deyimleri barındırması bakımından tarama metodu ile taranarak atasözleri ve deyimler, bulunmuştur. Ortaya çıkan bulgular, yorumlanmış buna göre sonuçlara gidilmiş, ve bu doğrultuda öneriler geliştirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı ve alt amaçlarına göre toplanan veriler doğrultusunda elde edilen bulgulara ve bulgulara ait yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Birinci Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Örnekleme seçilen kitapta yer alan atasözlerinin temalara göre bulunma durumu nedir?

Kitapta hiç atasözü yoktur. Atasözlerini barındırma bakımından zengin olması beklenen kitapta hiç atasözünün olmaması dikkat çekicidir.

4.2. Araştırmanın İkinci Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Örnekleme kitapta yer alan deyimlerin temalara göre bulunma durumu nedir?

Tablo 6

Çocuk Dünyası Teması Bulgu ve Yorumlar

1.METİN	Gözden kaybolmak Tıpış tıpış yürümek Dört gözle beklemek Katıla katıla gülmek Kıpkırmızı olmak Gözleri kapanmak
2.METİN	Para saymak Haberi olmamak
3.METİN	Açlıktan ölmek Dişini sıkmak Canı sıkmak Delik deşik olmak Gelip geçmek Çığlık atmak Can çekişmek

Bu temada, birinci metinde 6, 2.metinde 2, 3.metinde 7 olmak üzere toplam 15 deyim yer almaktadır. 2.metinde deyim çok az olduğu görülmektedir. Deyim yönünden daha zengin bir metin bu temaya konulabilir.

Tablo 7

Milli Mücadele ve Atatürk Teması Bulgu ve Yorumlar

1.TEMA	Dile kolay Sular seller gibi Yüzünden düşen bin parça olmak Ara vermek Zihni açılmak Cevabı yapıştırmak Yenik düşmek İmdada koşmak Hava atmak
2.TEMA	Ün salmak Dağlar aşmak Elma gibi (elma elmaydı) Nazar değmek Üstüne yürümek
3.TEMA	Elde etmek Maruz kalmak Kurşun sıkmak Gözü yaşlı Şehadet şerbetini içmek

Bu temada, 1.metinde 9 deyim, 2.metinde 5 deyim, 3.metinde 5 deyim bulunmaktadır.

Bu temada 2.ve 3.metinlerde eşit sayıda deyim yer aldığı görülmektedir.

Tablo 8

Erdemler Teması Bulgu ve Yorumlar

1.METİN	Fark etmek Bağırıp çağırarak Ele geçmek
2.METİN	Can vermek Candan dost olmak Selam vermek Yorgunluk çıkarmak
3.METİN	Ciddiye almak Tavır takınmak Gözünü açmak Gözünün ucuyla bakmak Kaşları çatılmak Zaman kollamak Cana yakın olmak Gözleri parlamak (Bir şeyin) başına geçmek

Bu temada, 1.metinde 3 deyim, 2.metinde 4 deyim, 3.metinde 9 deyim bulunmaktadır.

Tablo 9

Bilim ve Teknoloji Teması Bulgu ve Yorumlar

1.METİN	Gözden geçirmek Sona ermek
2.METİN	Harekete geçirmek İmkan vermek Ağzı sulanmak İstek uyandırmak
3.METİN	El üstünde tutmak Şansı yaver gitmek Çığır açmak Hak etmek

Bu temada, 1.metinde 2 deyim, 2.metinde 4 deyim, 3.metinde 4 deyim bulunmaktadır. Görüldüğü üzere bu temanın 3 metninde de çok az deyim bulunmaktadır.

Tablo 10

Milli Kültürümüz Teması Bulgu ve Yorumlar

1.METİN (şiiir)	—
2.METİN	Kanaat getirmek Dizlerinin bağı çözülmek Esir düşmek Rüyalarına girmek Haber vermek (birinin) koluna girmek Eline sarılmak Hasret gidermek Aslan gibi olmak Rahat etmek
3.METİN	—

Bu temada, 1.metinde 9 ve 3.metinde hiç deyim bulunmamaktadır. 2.metinde ise 10 tane deyim bulunmaktadır. Birinci ve ikinci metinlerde 9-10 deyim varken, 3.metinde hiç deyim olmaması dikkat çekmektedir.

Tablo 11

Okuma Kültürü Teması Bulgu ve Yorumlar

1.METİN	Dalıp gitmek Düşünüp durmak Hayale kapılmak Kendini alamamak
2.METİN	Yere sermek Başından geçmek
3.METİN	—

Bu temada, 1.metinde 4 deyim, 2.metinde 2 deyim bulunmaktadır. 3.metinde ise hiç deyim yoktur. Bu temada bir metinde hiç deyim yoktur, diğerlerinde ise çok azdır.

Tablo 12

Sağlık ve Spor Teması Bulgu ve Yorumlar

1.METİN	Arası açılmak
	Birbirine girmek
	Kan dökmek
	Karşı olmak
	İsabet almak
	Karşı çıkmak
	Geri çevirmek
	Hedef almak
	Sürüp gitmek
	Meydana çıkmak
	Yerini almak
2.METİN	Yol açmak
	Saygı göstermek
	Zarar vermek
	Temiz tutmak
3.METİN	Ateş almak
	Ömrüne bereket
	Dile gelmek
	Güreş tutmak
	Yere vurmak

Bu temada, 1.metinde 11 deyim, 2.metinde 4 deyim, 3.metinde ise 5 deyim vardır. Birinci metinde 11 deyim var iken 2.ve 3.metinlerde sayı bir hayli düşmüştür.

Tablo 13

Doğa ve Evren Teması Bulgu ve Yorumlar

1.METİN	Bağlı olmak Uzakta kalmak
2.METİN	Şifa niyetine içmek Not etmek Göz önüne sermek Yol göstermek Nefes almak
3.METİN	Başından geçmek Akıntıya kapılmak Yer değiştirmek Buhar olmak Önüne katmak Yüksekten uçmak Ucu bucağı olmamak Tir tir titremek Merak sarmak

Bu temada, 1.metinde 2 deyim, 2.metinde 5 deyim, 3.metinde ise 9 deyim vardır. Birinci metinde çok az deyim bulunan temada, 2.ve 3.metinlerde deyim sayısında artış görülmüştür.

4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Deyimlerin örneklem seçilen kitapta temalara göre bulunma durumu değişkenlik göstermekte midir? Deyimlerin 5.sınıf kitabında toplam bulunma durumu nedir?

Tablo 14

Toplam Temalardaki Deyim Sayısı Bulgu ve Yorumlar

TEMALAR	DEYİM SAYISI TOPLAM
ÇOCUK DÜNYASI	15
MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK	19
ERDEMLER	16
BİLİM VE TEKNOLOJİ	10
MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ	10
OKUMA KÜLTÜRÜ	6
SAĞLIK VE SPOR	20
DOĞA VE EVREN	16
GENEL TOPLAM	112

Örnekleme seçilen MEB yayına ait kitapta bütün temalar toplamında 112 deyim bulunmaktadır. Temalara göre deyim barındırma bakımından kitap değişken bir durum göstermektedir. En çok deyim sağlık ve spor temasında (20 deyim) bulunmaktadır. Milli Mücadele ve Atatürk teması (19 deyim), doğa ve evren teması (16 deyim), erdemler teması (16 deyim), çocuk dünyası teması (15 deyim) diğer en çok deyim barındıran temalardır. En az deyim okuma kültürü (6 deyim) temasında görülmüştür. Bilim ve teknoloji ve milli kültürümüz temalarında (10'ar deyim olmak üzere), eşit sayıda deyim bulunmuştur.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulguların yorumlanması, tartışılması ile varılan sonuçlar verilmiş ve bu sonuçlara bağlı olarak araştırmacı ve uygulamacılara gibi önerilerin yapılabileceği sıralanmıştır.

5.1. Tartışma

Türkçe programında, “Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek; onları, Türkçeyi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek” ve “Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak” biçiminde ifade edilen genel amaçlardan, öğrencilere Türk dilini sevdirmek için, dilimizin güzel ve kültürümüzün zengin örneklerinden biri olan atasözlerinden yararlanmamız gerektiği düşüncesi çıkarılabilir.

Atasözleri, kendi başlarına bir edebi tür olmasalar bile özellikle söyleyişi kuvvetlendirme, fikirlerimize kuvvetli birer kanıt oluşturma ve az sayıda cümle ile öz ifadeler kurabilme açısından konuşma ve yazma eğitiminde; ilgi ve merak uyandırma açısından dinleme eğitiminde; metinlerdeki söyleyişleri daha anlamlı hâle getirip, vurgu ve tonlamayı kolaylaştırma açısından okuma eğitiminde kullanılabilir ürünlerdir (Baş, 2002). Baş (2002) 'a göre, atasözleri; dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinden oluşan, çocuğun anlama ve anlatma gücünü geliştirmeyi kendine ana

amaç edinen Türkçe derslerinde ve Türkçe derslerinin eğitim ortamlarında kullanılması gerekli olan anonim ürünlerdendir.

Atasözlerinin örneklem kitapta hiç yer almayışı kabul edilebilir nitelikli değildir. Atasözleri bakımından zengin bir birikime sahip bir ulus olarak bu kültür ürünlerinin kitaplarda yer almayışı dikkat çekicidir. Temizkan'ın (2008) yaptığı bir araştırmada 4,5,6 ve 7. sınıf MEB Türkçe ders kitaplarında yalnızca bir atasözüne rastlandığı görülmüştür. Güfta ve Kan (2011) 'ın, 7. sınıf Türkçe ders kitabı üzerine yaptıkları çalışmada ise kültürel öğeler bakımından en az atasözlerine yer verildiği ve kitapta yer alan metinlerde sadece 2 atasözünün geçtiği saptanmıştır. Atasözlerinin söz varlığı içerisinde önemli bir yeri olmasına rağmen Uyar (2012) araştırmasında, atasözlerinin Türkçe ders kitaplarında neredeyse hiç yer almamasının, deyimlerinse toplam ve çeşit sözcük içindeki oranlarının azlığının, Türkçenin söz varlığının bilgilendirici metinlere yansımadağı sonucuna ulaşmıştır.

Kavramları ve belli durumları mecaz yoluyla anlatan deyimler, Türk kültürünün manevi parçalarından biridir diyen Mangır (2012), sözlü kültürün bu önemli öğelerinin, öğrencilerin söz varlığına sistemli bir şekilde kazandırılması gerektiğini belirtir. Mangır'a göre, İlköğretim 5. sınıf öğrencileri bilişsel gelişim olarak soyut dönemin başında değerlendirilirler. Bu dönem deyimlerin öğretilmesi, öğrencilerin alıcı söz varlığına kazandırılması için ideal zamandır. Ancak hangi deyimlerin öncelikli olarak öğretileceği Türkçe öğretim programında da açık olarak belirtilmemiştir (Mangır, 2012).

Mangır (2012) deyimlerin, mecaz anlatım içeren söz kalıpları olarak çoğunlukla soyut anlam ifade ettiklerini bu yüzden, 11 yaş yani 5. sınıf döneminin deyimlerin öğretilmeye başlanması için ideal zaman olduğundan söz eder. Bayraktar ve Yaşar (2005) yaptıkları çalışma ile deyimlerin öğretilmesinde, hikayelerden ve resimlerden yararlanıldığında başarının daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır. Bayraktar ve Yaşar, ayrıca ders kitaplarında öğrencilerin yaş düzeylerine uygun deyimlere yer verilmesini önermektedirler.

5.2. Sonuç

Türkçe, deyimler yönünden zengin bir dildir. Bu durum Türk toplumunun hayatı algılayışının, dünyaya bakış tarzının ne kadar çeşitli olduğunu gösterir. Kültürün söze dayalı manevi değerlerinden biri olan deyimler, toplumun felsefesini yansıtan özlü sözler olarak hem anlatıma zenginlik katması hem de kültür unsurlarını geçmişten günümüze taşıması bakımından son derece önemlidir. Bu sebeple, yeni kuşakların bu mirastan haberdar olmaları ve ona sahip çıkmaları sağlanmalıdır. Deyimler, ancak sistemli ana dili eğitim faaliyetleriyle çocuklara kazandırılabilir. Belli durumlar karşısında az sözle çok şey ifade etme gücü olan deyimler, anlatım kalıplarıdır. Atasözleri ders ve öğüt vermek, yol göstermek için gerçekleri bildirirken deyimler, kavramları mecaz yoluyla, anlatım güzelliği ve özgünlüğü içinde belirtirler. Deyimler, akıl gücü olmaktan çok anlatım gücüdür. (Aksoy 1988, Hatiboğlu 1963-64)

Örneklem seçilen kitapta, hiçbir temada atasözü bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu Türkçe ders kitabı açısından son derece olumsuz bir özelliktir.

Temalara göre deyimleri barındırma bakımından kitap, değişkenlik arz etmektedir. Temalara göre deyimleri barındırma bakımından kitaplar değişkenlik göstermektedir. En fazla deyim 20 adetle sağlık ve spor temasında bulunmaktadır. Milli Mücadele ve Atatürk teması 19 deyimle, doğa ve evren teması 16 deyimle, erdemler teması 16 deyimle, çocuk dünyası teması 15 deyimle en fazla deyim barındıran diğer temalardandır. En az deyim 6 tane ile okuma kültürü temasında görülmüştür. Bilim ve teknoloji ve milli kültürümüz temalarında onar tane olmak üzere, eşit sayıda deyim bulunmuştur. MEB yayını örneklem seçilen kitap, bütün temalar toplamında hiç atasözü barındırmamakta buna karşılık 112 deyim barındırmaktadır.

Bayraktar ve Yaşar, ders kitaplarında öğrencilerin yaş düzeylerine uygun deyimlere yer verilmesini önermektedirler. Bayraktar ve Yaşar (2005) yaptıkları çalışma ile deyimlerin öğretilmesinde, hikayelerden ve resimlerden yararlandığında başarının daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır.

Bu sonuçlardan hareketle atasözleri bakımından son derece zayıf olan kitaplar için tezimizin ekler bölümüne atasözleri bakımından zengin örnek metinler konulmuştur. Deyimlerin yer alması bakımından temalara göre farklılık gösteren ders kitabı

metinlerine ilave olarak yine ekler bölümünde deyimler bakımından zenginlik arz eden metin örnekleri konulmuştur. Bu örnekleri arttırmak mümkündür.

5.3. Öneriler

- 1- Kitaplarda yer alacak metinler, Türkçenin söz varlığının iyi şekilde yansıtıldığı metinler olmalıdır. Kavramları ve belli durumları mecazlar yoluyla anlatan deyimler, milli kültür unsurlarının en önemlilerindedir. Sözlü kültürün bu önemli öğeleri, öğrencilerin söz varlığına sistemli bir şekilde kazandırılmalıdır.
- 2- Tecrübelerin yansıması olan atasözleri, budeneyimleri aktarıcı, kısa özlü mesajlar sunarlar bu yönü ile Türkçe ders kitaplarında bu kültür ürünlerinden yararlanılmalıdır.
- 3- Türkçe öğretim programında kazanım ve etkinliklerde atasözlerinin yer alması, olumlu bir özelliktir. Bu olumlu özelliğin Türkçe ders kitaplarına da yansıması faydalı olacaktır. Dilin milli kültür ürünleri olan atasözleri ve deyimlerin öğrencilere kazandırılmasında ilk ve en temel kaynak Türkçe ders kitapları olduğundan bu yönde ders kitapları geliştirilmelidir.
- 4- Atasözleri bakımından son derece zayıf olan kitaplar için tezimizin ekler bölümüne atasözleri bakımından zengin örnek metinler konulmuştur. Bu gibi zengin atasözleri içeren metinler Türkçe ders kitaplarına alınmalıdır.
- 5- Deyimlerin yer alması bakımından temalara göre farklılık gösteren ders kitabı metinlerine ilave olarak yine tezin ekler bölümünde deyimler bakımından zenginlik arz eden metin örnekleri konulmuştur. Bu tip metin örneklerinin yine Türkçe ders kitaplarına alınması yararlı olacaktır.
- 6- Ekler bölümünde atasözleri ve deyimler bakımından zenginlik arz eden örnekleri arttırmak mümkündür. Bu yönde ders kitapları geliştirilmelidir. Ders kitaplarında bulunan metinlerin, dilin zenginliğini yansıtan atasözleri ve deyimleri taşıması yönünden öğrenci seviyesine uygun olarak aşamalı bir şekilde artırılması beklenmektedir.
- 7- Öğrencilerin kültürünü tanıması, dilinin zenginliklerini görmesi, sözlük dağarcığını geliştirebilmesi, mecazları anlaması ve yorum yapabilme

becerilerinin gelişmesi için kitap metinlerde atasözleri ve deyimlere yer verilmelidir.

- 8- Öğrencilerin tecrübeleri yansıtan kültür ürünlerinden atasözleri ile Türkçe ders kitaplarında karşılaşmaları, onların bu kültür öğelerini kavramalarını ve günlük yaşantılarında kullanmalarını sağlaması bakımından yararlı olacaktır.
- 9- Ders kitaplarına konulacak metinler atasözleri ve deyimleri barındırması bakımından karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak en çok zenginlik arz edenlerinin sınıf, yaş ve ilgi düzeyine uygun olarak ders kitaplarına alınması yararlı olacaktır.
- 10- Ders kitaplarında sayıca az olan veya hiç bulunmayan atasözleri mutlaka arttırılmalıdır.
- 11- Öğrencilerin anlatımlarını güçlendirmek, düşüncelerine güç veren deliller bulmalarını sağlama için atasözü ve deyimlere yer veren metinlerle karşılaştırılmaları, onların iletişim becerilerinin gelişmesinde etkili olacaktır.
- 12- Yaşam kültürüne insan anlayışı konusunda bilgi veren atasözleri ile kitap metinlerinin zenginleştirilmesi yararlı olacaktır.
- 13- Değerler eğitime önem verilen bu zamanda toplumlarda yıllar boyu gözlemlenen olaylar ve durumlarla ilgili tecrübelerin yansımaları olan atasözlerinin kitaplarda yer alması faydalı olacaktır.
- 14- Söylenmek isteneni daha etkileyici bir anlatımla söylemek için kullanılan atasözleri ve deyimlerin ders kitaplarında yer alması anlatımı zenginleştirir bu nedenle bu ürünler ders kitaplarında yer almalıdır.
- 15- Atasözleri ve deyimlerle zenginleştirilmiş metinleri ders kitaplarına koyabilecek kişi veya komisyonlara Türkçe ders kitabı yazma görevi verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin Yayınları.
- Aksoy, Ö.A. (1988). *Atasözleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1.
- Aydın, S . (2013). Kültürel Bir Miras Olarak Atasözlerinin Kullanımı Üzerine Türkçe Öğretmenlerinin Görüşleri. *Folklor/Edebiyat*, (75), 173-192. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/fe/issue/26040/274285>
- Ataman, A. (2001). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Türkçe 1–8*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Baş, B . (2002). Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (12), 60-68.
- Bayraktar N., Yaşar F. Ö. (2005), “İlköğretim I. Kademe V. Sınıfta Deyim Öğretimine İlişkin Uygulamalar ve Deyim Öğretimine Yeni Bir Yaklaşım” *TÖMER Dil Dergisi*. 127, 7-19 DOI: 10.1501/Dilder_0000000029
- Bektaş, H. (2016). *Öykülerle atasözlerisöz kulağa yazı uzağa*. Ankara: Ertem Yayıncılık.
- Bektaş, H. (2016). *Öykülerle deyimleruzun lafın kısası*. Ankara: Ertem Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, Cevat (1988).*Eğitime Giriş*. Ankara:Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Bulut, M., ve Orhan, S. (2012). Türkçe-edebiyat ders kitaplarının dil ve kültür aktarımındaki rolü ve önemi üzerine bir inceleme. *TheJournal of Academic Social Science Studies*, 5/8, 297-311. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS_461
- Bulut, S. (2017). *101 atasözü 101 öykü*. İstanbul: Türkmenler Matbaacılık.
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). *Toplumsal gerçeklik ve dil*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

- Çeçen, M.A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 173, 39-49.
- Çelik, A . (2009). ATASÖZLERİMİZDEN EĞİTİM İLETİLERİ. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 0 (31), 43-59. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/atauniilah/issue/2748/36649>.
- Dilçin, D. (2000). *Edebiyatımızda atasözleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Erden, M. (2005). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Erkul, R. (2004). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Esen, S , Yılmaz, E . (2015). Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Girişimcilik Olgusu (Sosyo-Ekonomik Açından Bir Bakış). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (30), 249-258. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/dpusbe/issue/4772/65693>
- Fidan, N.(2003). *Okulda öğrenme-öğretme*. Ankara:Alkım Yayıncılık.
- Girmen, P. (2013). Türkçe eğitiminde atasözleri ve değer eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11(25), 117-142. <http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-25-makale-5.pdf>
- Gözler, F. (1978). *Örnekleriyle temel kompozisyon bilgileri*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- Güfta, H , Kan, M . (2014). İlköğretim 7. Sınıf türkçe ders kitabının dil ile ilgili kültür öğeleri Açısından incelenmesi/The Study Of The Turkish Coursebook Of Grade 7 Elementary School In Terms Of Language-Related Cultural Elements. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (15), 239-256. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/mkusbed/issue/19555/208669>
- Halis, İ. (2002). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1963-64). Atasözleri ve Deyimler. *Türk Dili*. (152). 469-471. Ankara: TDK Yayınları.

- İşeri, K. (2002). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun incelenmesi: Göstergibilimselbir betimleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaplan, M. (2001). *Türk milletinin kültürel değerleri*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi. 162.
- Karadağ, M. (2004). *Türk halk edebiyatı anlatı türleri*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Karlı, M. D. (2003). *Öğretmenliğin temel kavramları*. (Öğretmenlik Mesleğine Giriş), Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Kıran, Z. ve Kıran, A.E. (2001). *Dilbilime giriş*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık
- Mangır, M. (2012). İlköğretim 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki deyim varlığının öğrencilerin alıcısöz varlığına katkısı. *TurkishStudies - International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, 7/4, 2371-2385. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4196>
- MEB (2006). İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8.Sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2015). Türkçe dersiöğretim programı (1-8.Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- Mürsel, C. G. (2009). *Deyim ve atasözlerinin öğretiminde karikatürün etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Onursal, İ. (2003). Türkçe metinlerde bağdaşıklık ve tutarlılık. 03 Mart 2019 tarihinde http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/irem_onursal_turkce_metinler_bagdasiklik_tutarlilik.pdf adresinden alınmıştır.
- Öz, G. (2012). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Bakımından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.
- Özbay, M. (2003). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.

- Özbyay, M. (2008). *Türkçe özel öğretim yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*.1(3), 217-239. <http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-3-makale-9.pdf>
- Pehlivan, A. (2003). *Türkçe ders kitabı inceleme ve değerlendirme*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pilav, S , Erdoğan, Ş . (2016). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Bilgilendirici Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45 (210), 351-371. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/milliegitim/issue/36140/406030>
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun eğitim fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*.3, 10. <http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-10-makale-5.pdf>
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Sinan, A. T. (2008). Deyim kavramı üzerine notlar-I, Fırat Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*. 18 (2)91-98. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/firatsbed/issue/6326/84524>
- Soykut, H. (1974). *Türk Atalar Sözü Hazinesi*. İstanbul: Ülker Yayınları.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla TürkçeEğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. (YayımlanmamışYüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı. Ankara:
- Uyar, Ö. B. (2012,Eylül). 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerin öğrencilerin atasözü ve deyim kazanımlarına katkısı. 21.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulmuştur,İstanbul
- Uysal, E . (2003). Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (1), . Retrieved from <http://dergipark.org.tr/uluifd/issue/13494/163054>Ünalın, Ş. (2010). *Dil ve kültür*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tekşan, K. ve Güneş, M. (2006). İlköğretim II. kademe Türkçe öğretimi kitaplarında yer alan metinlerdeki sözcüklerin nitelik ve nicelik yönünden incelenmesi. Cemal Yıldız ve Latif Beyreli (Ed.), *Dilbilim, dil öğretimi ve çeviribilim yazıları*.1(,458-465). Ankara: Pegem A Yayınları.

Temizkan, M. (2008). Dilin manevimirası durumundaki atasözü ve deyimlerin öğretimi üzerinebazı değerlendirmeler. VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara.

Atasözleri ve deyimler sözlüğü (2017). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyad, Ad: UZUN Mehmet

Doğum Yeri ve Tarihi: Muğla, 1974

Eposta: cebardime@hotmail.com

Telefon: 05055277896

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Yıl
	Pamukkale Üniversitesi	1994-1998

İŞ TECRÜBESİ

Görev	Kurum	Yıl
Öğretmen	Çorum Oğuzlar Lisesi	1998-2003
Müdür	Turunç Saadet Zeki Ünsal İlköğretim Okulu	2003-2010
Müdür	Atatürk İlköğretim Okulu	2010-2014
Öğretmen	Mahinur Cemal Uslu Ortaokulu	2014-

EKLER

Altın Yumurtlayan Tavuk Kesilmez.

- Sana kazanç sağlayan kaynağı kesersen kendi kazancını kesmiş olursun.
- Bindiğin dalı kesersen.

Bir zamanlar, bir tavuk yaşarmış, çiftliğin birinde...

Diğer tavuklar gibi değilmiş bu tavuk, yumurtaları altındanmış.

Tavuğun sahibi her gün bu altın yumurtaları alıp pazara götürür, satıp para kazanırmış. Günden güne zenginlemeye başlamış adam.

Zenginliği arttıkça para kazanma hırsı da artmış. Bir gün:

“Daha zengin olmak için bu tavuğun her gün bir altın yumurtlamasını niye bekleyeyim?” demiş. “Tavuğu kesersem altınların hepsi benim olur.”

Dediğini yapmış adam; tavuğu kesip karnına bakmış ki... Karnı bomboşmuş tavuğun, altın filan yokmuş.

O anda anlamış yanlışını:

“Altın yumurtlayan tavuk kesilmezmiş,” demiş ama iş işten geçmiş artık.

Acele İşe Şeytan Karışır.

- *Aceleyle, telaşla yapılan iş, eksik olur, bozuk olur. Amaçlanan sonuca ulaşamaz.*
- *Yeterli zamanı ayırmamak, sabırsızlık göstermek, istenmeyen sonuçlara yol açar.*

Bir zamanlar, Şam'da yaşayan beylerden birinin güzel sesli bir kölesi varmış.

Bey ne zaman alışverişe gönderse köle, gittiği yerden mutlaka geç dönermiş. Onun güzel sesine bayılan çarşı esnafı, köleyi, koldan bacağından tutar; zorla şarkı, türkü okutturur, geç kalmasına yol açarlarmış.

Yine bir gün Bey, bir testi alması için kölesini çarşıya göndermiş. Köle çarşıya giderken yolda bir kervanla karşılaşmış. Kervandakiler onu tanıyınca hemen durdurup:

“Biz Mısır'a gidiyoruz, sen de bizimle gel. Sen bize şarkılar söylersin, biz de senin her ihtiyacını karşılarız. Hem gezer hem eğleniriz,” demişler.

Köle, ne kadar, “Olmaz, benim işim var,” dese de kervandakiler köleyi zorla yanlarına alıp yollarına devam etmişler.

Mısır'da bir yıl kadar kaldıktan sonra Şam'a geri dönmüşler.

Şam'a döner dönmez kölenin aklına sahibinin ısmarladığı testi gelmiş. Hemen bir testi alıp koşa koşa eve giderken ayağı kayıp düşmesin mi? Testi kırılmış.

Yerde kırk parça bölünmüş testiye bakan köle, ağlamaklı bir halde:

“Yaa, acele edersen işte böyle olur,” diye mırıldanmış, “*acele işe şeytan karışır!*”

Ağaç Yaşken Eğilir.

- *İnsan küçük yaşta daha kolay öğrenir; daha iyi eğitilir.*
- *Yerleşmiş alışkanlıkları değiştirmek çok daha zordur.*

Bahar gelip, etraf yeşillenince öğretmen, “Çocuklar toparlanın, bugün derslerimizi okulda yapalım!” dedi.

Bütün sınıf sevinçle ayağa fırlarken, bazıları, “Fidan dikilmesini de gösterecek misiniz öğretmenim?” diye sordular.

Öğretmen bir an düşündü, sonra sınıf başkanına dönüp, “Okulun belküreğini yanına al,” dedi.

Koruya vardıklarında, çocuklar çığlıklar atarak koşup oynarken öğretmen ağaçların arasında dolaşmaya başladı. Küçük bir fidanın önünde durunca çocukları yanına çağırarak, “Fidan dikmesini öğrenmeden önce sökmesini öğrenmeliyiz... köklerine zarar vermeden,” dedi.

Belküreğiyle küçük fidanın çevresini açmaya başladı. Toprak yumuşaktı. Köklerine zarar vermeden, kolayca çekip çıkardı küçük fidanı.

Çocuklar da alkış kıyamet!

İçlerinden birinin, “çok kolaymış,” dediği-

Aldatan, Aldanır!

- *İnsan, aldatayım derken çoğu kere aldanır. Çünkü akıl akıldan üstündür.*
- *Kendini tek akıllı sanan kişi, kendi eştiği çukura, çoğu kere kendi düşer.*

Bir farecik dolaşmış bir gün, ırmak kenarında. Bir kurbağa gözüne kestirmiş onu, öğle yemeği için.

Ama farecik çevik mi çevik; fırt orada, fırt burada... Kurbağa nasıl yakalasın onu?

Bir tuzak kurmuş aklınca...

"Fare kardeş," demiş, "karnın aç biliyorum, yiyecek bir şeyler arıyorsun kıyı boyu. Buyur, beraber yiyelim öğle yemeğini. Benim evde yemek hazır!"

Farecik, sevinmiş bu yakınlığına kurbağanın. Hemen sormuş:

"Evin nerede?"

"Hemen şurada, ırmağın ortasındaki sazların arasında!"

"Ben oraya kadar yüzemem ki?"

"Benim bir salım var; ona biner gideriz birlikte. Ama düşmemek için bağlamalıyız ayaklarımızı bir iple."

İpin bir ucuna kendi ayağını, öbür ucuna da fareciğin bir ayağını bağlamış. Bir saz parçasına tutunup bırakmışlar akıntıya kendileri-

Altın Yerde Paslanmaz, Taş Yağmurda Islanmaz.

- *Giyim kuşamının eskiliği, yatıp kalktığı yerin kötü olması, değerli insanın değerinden bir şey eksiltmez.*
- *Altın, yere düşmekle pul olmaz.*

Eski, çok eski çağlarda bir filozof kitaplarına çok önem verirmiş.

Üç beş kuruş geçti mi eline, gider bunu kitaplara yatırmış.

Giyim kuşamına ise hiç önem vermezmiş. Ne bulursa onu giyer, önüne gelen yerde yatıp kalkarmış.

Onun, böyle eski püskü giysiler içinde dolaşmasına bir anlam veremeyen bir dostu:

“Sizin gibi büyük bir filozofa yakışıyor mu böyle dolaşmak?” diye uyarmak isteyince gülmüş filozof:

“Merak etme dostum,” demiş, “*altın yerde paslanmaz, taş yağmurda ıslanmaz.*”

Sürüden Ayrılanı Kurt Kapar.

- *Kendi başına davranan kişi, tehlikelere karşı korunaksız, savunmasız kalır; zor durumlara düşer.*

Bir kuzu varmış. Çok şirin, sevimli ama yaramazmış biraz.

Bütün kuzular, annelerinin çevresinde otlarken o, alır başını gidermiş tepelerin ardına doğru.

Çoban uyarmış onu:

“Kuzucuğum,” demiş, “alıp başını gitme böyle, sürüden ayrılma... Bir kurt mutlaka gözlüyordur seni, bunu unutma!”

Karşı çıkmak istemiş kuzucuk:

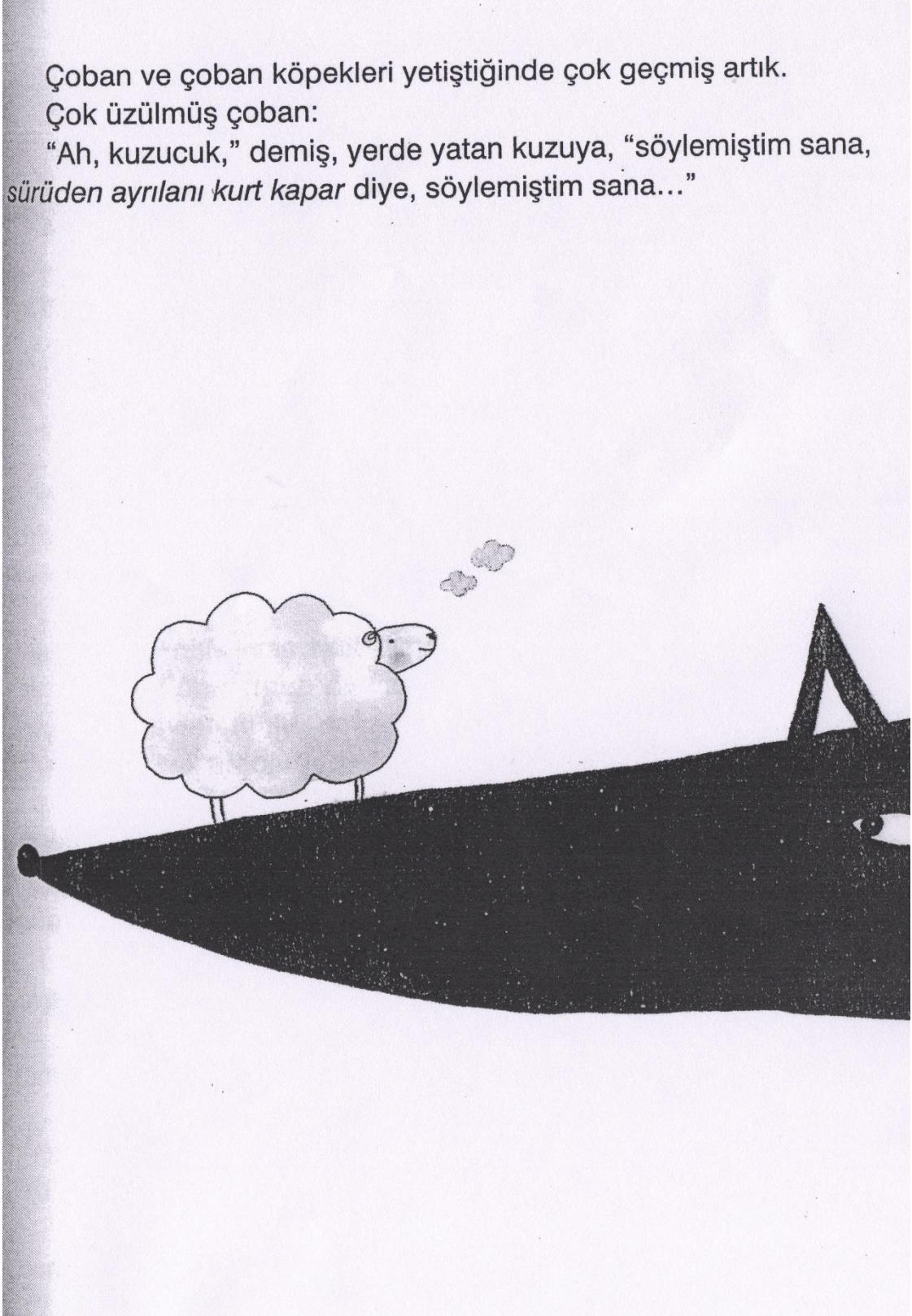
“Ben kaç defa gittim uzaklara; kurt murt görmedim!”

“Göremezsın,” demiş çoban, “kim bilir hangi köşeye sinmiştir? Saldırıncaya kadar çıkmaz ortaya. O, ne kurt oğlu kurttur, bilmezsin sen!”

Kuzucuk, aldırmamış çobanın söylediklerine. “Ben sürüden uzaklaşmayayım diye söylüyor bunları,” diye düşünmüş.

Yine çobanı ve çoban köpeklerini atlatmış bir gün. Hopluya sıçraya bir tepeyi aştığı an, nereden çıktığı belli olmayan bir kurt saldırmış

Çoban ve çoban köpekleri yetiştiğinde çok geçmiş artık.
Çok üzülmüş çoban:
“Ah, kuzucuk,” demiş, yerde yatan kuzuya, “söylemişim sana,
sürüden ayrılanı kurt kapar diye, söylemişim sana...”

Açma Sırrını Dostuna, O da Söyler Dostuna

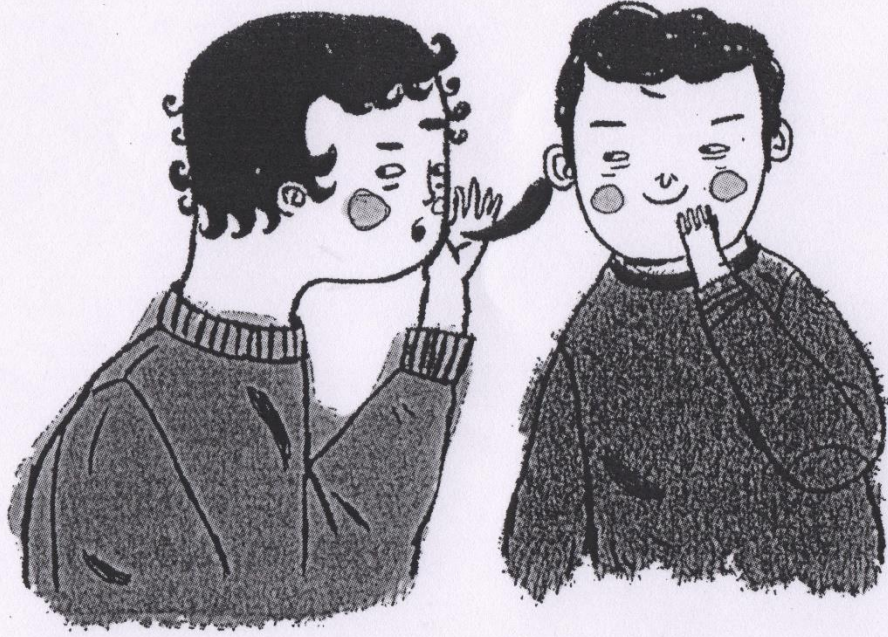
Adamın biri tarlasını sürerken bir küp altın bulmuş. Küp dediysek, küçücük bir şey değil. Kocaman, neredeyse insan boyunda. Hani bulan kişi içindeki altınları ömür boyu yese bitiremez. Kendisi bitiremediği gibi çocuğu, torunu da bitiremez.

Küpü bulanın adı Ali imiş. Lakabı da Buldum imiş. Bizim Buldum Ali, küpü bulana kadar çulsuzun tekiymiş. Ömründe altın mı görmüş! Şaşırılmış, ne yapacağını bilememiş.

İnsanlar yüzüme bakınca altın bulduğumu kuşkusuz anlarlar, diye düşündüğünden bir hafta boyunca evden dışarı çıkamamış.

Ama o bir hafta karısına yetmiş ve sonunda ellerini beline koyup şöyle demiş:

“Bu kadar altınımız varken evde kuru ekmek yiyoruz. Sıcak bir yemeğe hasret kaldık. Evimizde yağ bile yok.

Bunca altınımız var ama açlıktan nefesimiz kokuyor. *Varlığa darlık olmaz.* Bir şeyler yap, şu altınlardan birkaç tanesini sat. Sat ki kursağımız sıcak yemek görsün.”

Ne desin bizim Buldum Ali? Karısı haklı. Üstelik kendi canı da şöyle etli bir yemek istiyormuş.

“Merak etme hanım,” demiş, “yanıma birkaç altın alayım. Önce Yaşar Usta’ya danışayım. Şimdi sen Yaşar Usta kim diyeceksin. Yaşar Usta benim dostumdur. Bu bölgenin de en iyi demirci ustasıdır.”

Karısı atılmış:

“Yahu Ali, demirci adam ne anlar altından?”

“Ben altın göstermeye gitmiyorum ki, ona akıl danışacağım. Bu işi nasıl yapacağımı soracağım.”

Karısı tekrar sözü almış:

“Yanına neden altın aldın öyleyse? Bilmez misin, *akıl para ile satılmaz.*”

“Öyle karıcığım, ama *paranın yüzü sıcaktır.* Bunca yıl yoksulluk çektikten sonra yanımda bulunması hoşuma gidiyor.”

Karısı ne desin?

“Ne hâlin varsa gör!”

Buldum Ali, cebine yedi altın alıp tutmuş çarşının yolunu. Varmış Yaşar Usta'nın dükkânına. Yaşar Usta demir dövüyor-muş, o yüzden Buldum Ali'nin selamını duymamış.

Buldum Ali oturmuş bir köşeye.

Yaşar Usta nice sonra Buldum Ali'yi görmüş.

“Selam sabah yok mu Ali? Hoş geldin, sefalar getirdin, şöyle geç. Sana şerbet ezdireyim de iç!” demiş.

Buldum Ali gülmüş:

“Selam vermem mi hiç, verdim, ama senin takatukandan duyulmaz ki!”

Gülüşmüşler.

Hâl hatırdan sonra sormuş Yaşar Usta:

“Neler yapıyorsun, buğdayını ektin mi?”

“Ektim usta ektim,” demiş Buldum Ali. Yalnız düşün-
celiymiş; sayıklar gibi konuşmuş.

Bir süre sessiz kalmışlar. Nice sonra yine Buldum Ali
konuşmuş:

“Dostum,” demiş, “benim bir sırrım var. Bir sır ki,
kimsele söyleyemem. Ağzını sıkı tutacaksan sırrımı
seninle paylaşmak istiyorum.”

Yaşar Usta elini kaldırmış, şöyle, ağır ol, der gibi.

“Ali,” demiş, “biliyorum, dostuz. Hem de iyi dostuz.
Ama benim tek dostum sen değilsin ki! Ne demiş ataları-
mız: *Açma sırrını dostuna, o da söyler dostuna.*”

Şaşırmış Buldum Ali. Böyle bir şey beklemiyormuş.

“Ama,” demiş, “sana kimseye söyleme denilince de mi
söylersin?”

“Sır taşımak kolay değildir, dostum,” demiş Yaşar
Usta.

“Bunun çok güzel bir hikâyesi var ama şimdi olmaz.
Yeri geldiğinde anlatırım.”

TARTIŞMA SORULARI VE SINIF ETKİNLİKLERİ

1. *Sabrın sonu selamettir*, karşılaştığı güçlükleri sabır yoluyla yenmeye çalışan insanın başarıya ulaşacağını vurgulayan bir atasözüdür. Acele etmekle ilgili bildiğin bir atasözü var mı? Yoksa sözlükten araştırabilirsin.
2. *İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir* atasözüyle verilmek istenen düşünce nedir?
3. Keloğlan, atasözünü nasıl yanlış kullanıyor?
4. Keloğlan, hastaya nasıl davranıyor?
5. *Yarım hekim candan eder, yarım hoca dinden eder* atasözüne katılıyor musun, neden?
6. Bu öykünün ana teması sence nedir?
7. Hikâyenin anlatıldığı zaman ile uyuşmayan öğeler var mı?
8. Kadı, Keloğlan'a neden, *Bakmakla usta olunsa, köpekler kasap olurdu* atasözünü tekrar etme cezası veriyor?

TARTIŞMA SORULARI VE SINIF ETKİNLİKLERİ

1. Bu öykünün ana teması sence nedir?
2. Öyküdeki kullanılışından *insan bilmediğini ayağının altına alsa başı göğe erer* atasözünün anlamını tahmin etmeye çalışın.
3. Öyküde *doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar* atasözü kullanılıyor. Peki yalancılıkla ilgili bildiğin bir atasözü var mı, araştır bakalım!
4. İşinin ehli, yani uzmanı olmak neden önemlidir?
5. Lalanın, saraydaki diğer görevlilerden farkı nedir?
6. Eleştirilmenin ve eleştirmenin bireyler üzerinde ne gibi etkileri vardır? Çevrenden bir örnek verebilir misin?

TARTIŞMA!

Demokrasi kavramını sınıfta tartışınız. Bu kavramdan yola çıkarak ortaya çıkan anahtar sözcükleri tahtaya yazınız ve birbirleriyle ilişkilerini ele alınız.

FIKİR VE SANAT!

Sınıfta tartıştığınız demokrasi kavramından yola çıkarak resim yapmaya ne dersin?

Dost

Şimdi anlatacağım eski bir hikâyedir, ama sanıldığı kadar da eski değil doğrusu. Boşa umutlanmayasınız: Bu, heyecanlı ve türlü maceraların anlatıldığı bir hikâyeye de değil. Her ne kadar yazar olduysam da hikâyeye heyecanlı olsun diye görüp bildiklerime yalan yanlış şeyler ekleyecek hâlim yok. Neyse, biz şimdi o kısa ve heyecansız hikâyenin kuyruğundan tutalım.

Bir zamanlar bir baba ile oğul yaşarmış. Oğlanın annesi yıllar öncesinden hakkın rahmetine kavuştuğundan adam, oğluna hem babalık etmiş hem analık.

Gel zaman git zaman baba kocamış. Hani bir ayağı çukurda derler ya, öyle. İnsanlar işte o yaşlarda, ömürlerinin sonuna doğru, benden sonra ne olur bu dünyanın hâli, diye kendi kendilerine sorarlar: Benden sonra çocuklarıma ne olacak? Onlara kim sahip çıkacak? Ve daha nice sorular...

Bizim kahramanımız da bunları düşündükçe kaygılanırmış. "Allah'ım," dermiş, "oğlum yapayalnız ne yapacak

bu dünyada? Tamam, küçük de olsa oturacak evi var. Ambar dolu. Bir tarla da bırakıyorum, çiftini sürsün, ekimini dikimini yapsın, mahsulü kaldırıp yesin.” İşte bunları düşünürken birdenbire aklına gelmiş. “Yahu,” demiş, “Adam adama gerek olmasa her biri bir dağ başında olurdu. Ben ölünce bu çocuk yalnız başına ne yapar? “Dur demiş, “akşam olsun da şu oğlana bazı şeyler sorayım.”

Akşam olmuş. Oğlan eve gelmiş. Birlikte yemek yemişler. Oğlanı karşısına almış:

“Oğlum, bugün düşünüyordum da aklıma geldi. Sana bir şey sormak istiyorum.”

“Sor babacığım, ne istersen sor,” demiş oğlu.

“Evladım, biliyorsun benim bir ayağım çukurda. Yarın bir gün dönülmez yerlere gideceğim. Ama aklım sende kalacak. O yüzden sana şimdi bazı sorular soracağım.

“Dostun var mı oğlum?”

“Hiç olmaz mı baba!”

“Kaç dostun var peki oğlum?”

“Çok dostum var baba.”

“Bana sayı olarak söyle oğlum.”

Çocuk, babama bin dostum var, diyeyim de gönü rahat olsun diye geçirmiş içinden ve bin yanıtını vermiş.

Babası yeniden sormuş:

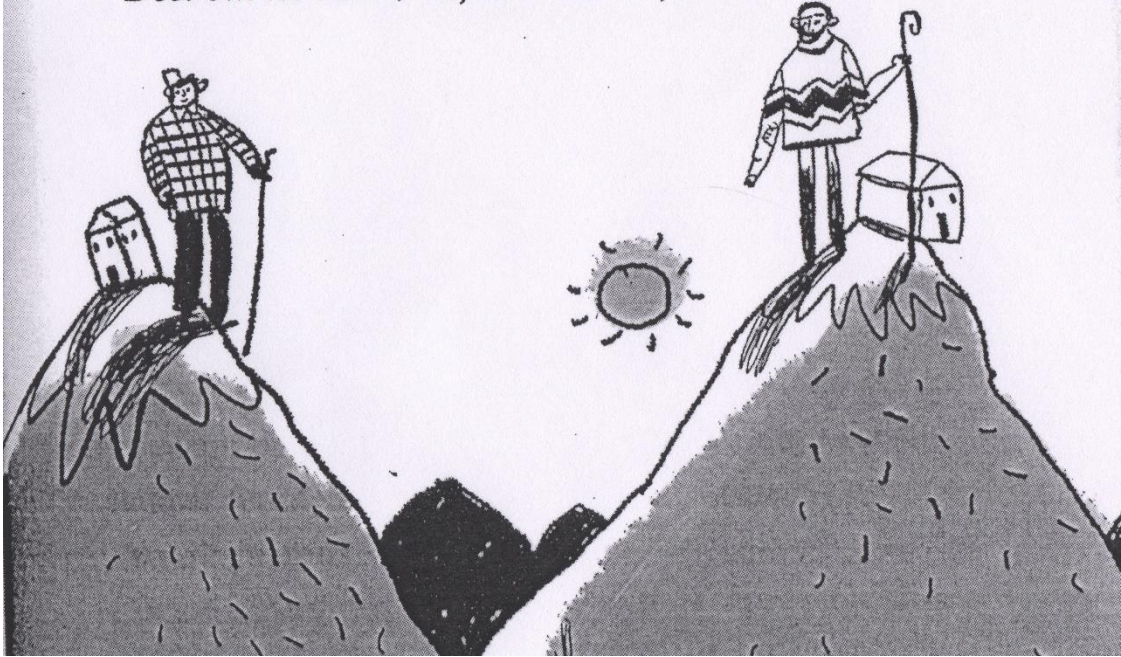
“Ya düşmanın?”

Çocuk düşünmüş düşünmüş, aklına sadece bir düşmanı gelmiş.

“Bir düşmanım var, baba,” demiş.

O zaman yaşlı adam şöyle demiş:

“Dost bin ise azdır, düşman bir ise çoktur.”

Kısmetinde Ne Varsa Kaşığında O Çıkar

O zamanlar dağlar eşkıya kaynıyor. Bir şehirden bir şehre gitmek her babayiğidin harcı değil. Saray görevlileri bile bir yerden bir yere giderken yanlarına bir orduya yetecek asker alıyorlar. Beyler avlanmaya çıkarken en azından kırk süvari oluyor yanlarında. İşte böyle bir zaman.

Bir bahar günü. Dağlar, ah ille de bayırlar, koyaklar, dere kıyıları öyle bir yeşile bürünmüş ki, tarifi mümkün değil. Gelincikler kıpkırmızı açmış, laleler mor, kırmızı, beyaz boy göstermiş. Menekşeler, karagözler saklı, ama kokuları ortada. İşte öyle bir gün.

Şehzade kırk atlısıyla ava çıkmış. Orman yolunda dörtnala olmasa bile oldukça hızlı at sürerken, dar bir geçide girince atı şaha kalkıvermiş. Şehzade kendini yerde bulmuş. Bakmış ki belinde kılıcı, elinde yayı, sırtında sadağı,¹¹ dünyalar güzeli bir yörük kızı atının üstün-

11 İçine ök konulan torba veya kutu biçiminde kılıf.

den Şehzadeye bakıyor. Şehzade kızın güzelliğini görünce nutku tutulmuŐ. Bir Şey diyememiŐ. Öyle, ŐaŐkın ŐaŐkın bakmış kızıa. Kız glvermiŐ: “Yattığın yeri sana vermezler, davran da kalk.”

Şehzade ayağa kalkarken, bu kadarı çok, diye düşünmüş. Kaşları çatılı bağırmış:

“Kimin toprağını kime vermiyorsun? Sen benim kim olduğumu biliyor musun?”

Kız yine glvermiŐ:

“Attan düşen bir adam! Hepsi bu.”

“Bu toprakların hepsi bizimdir, padişah babamındır!”

Kız hazırcevap:

“Madem bu kadar zenginsin, atını alıyorum. Zira buralarda gelenektir. Binmesini bilmeyenin elinden atını alırlar.”

Şehzade daha da fkelenmiŐ:

“Dili büyük olanın da canını alırlar, haberin var mı?”

Kız gayet sakin, Şöyle demiş:

“Teke tek deneyebiliriz bunu!”

O zaman Őehzadenin lalası yanaŐmıŐ ve Őehzadenin kulağına bir Şey fısıldamıŐ.

Meğer o kızın namı büyükmüŐ. Ve onun nasıl bir cen-gver olduğunu bilmeyen yokmuş.

Şehzade durumu kurtarmaya çalışmış:

“Seni bađıŐladım.”

Kız gülüvermiş. Gülünce güzelliği daha bir ortaya çıkmış:

“Ben seni bağışlamadım, atını isterim.”

Şehzade şöyle demiş:

“Şehzade saraya piyade dönmez. Bu at senindir. Ama yedekleyip kendim getireceğim. En geç yarın. Ama önce bana şunu söyle. Kadın başınla ormanda, dağda yalnız gezmeye korkmaz mısın?”

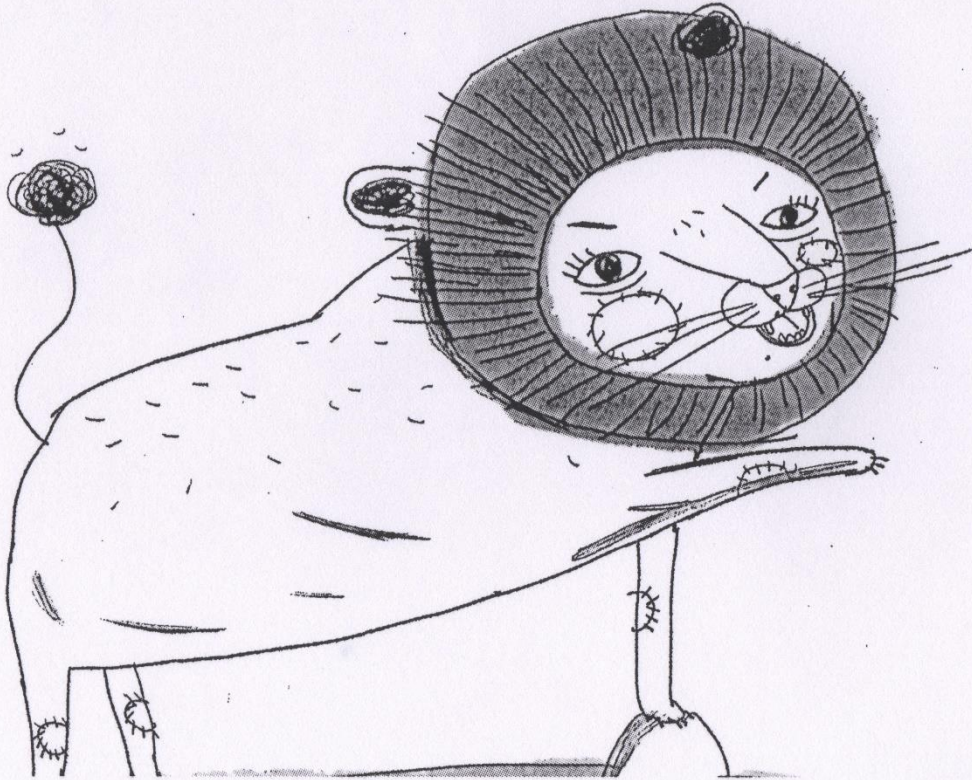
Kız soruya soruyla karşılık vermiş:

“Sen korkar mısın?”

“Ben korkmam, çünkü erkeğim.”

O zaman kız şöyle demiş:

“*Erkek arslan arslan da, dişi arslan arslan değil mi?*”

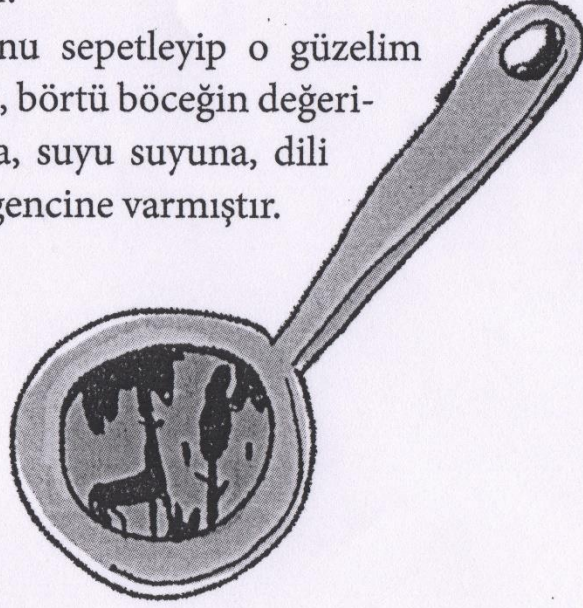
Biliyorum, sonra ne oldu diyeceksiniz.

Vallahi bilmiyorum.

Kız, “Hadi canım sen de, *beyle bostan ekenin vay hâline*,” deyip şehzadeye yüz vermemiş olabilir.

“*Kısmetinde ne varsa kaşığında o çıkar,*” deyip şehzadeye varmış da olabilir.

Belki de bey oğlunu sepetleyip o güzelim ormanların, çiçeklerin, börtü böceğin değerini bilen, huyu huyuna, suyu suyuna, dili diline uyan bir yörük gencine varmıştır.

TARTIŞMA SORULARI VE SINIF ETKİNLİKLERİ

1. Öyküde *ev alma komşu al* atasözü geçiyor. Komşulukla ilgili bildiğin başka atasözü var mı?
2. Sabreden derviş, muradına ermiş, sabrın önemiyle ilgili bir atasözüdür. Önceki öykülerde sabırla ilgili bir atasözü daha vardı; bakalım hatırlayabilecek misin?
3. *Güzellik ondur, dokuzu dondur* atasözüyle ne kastediliyor? Dış görünüşümüz, çevrenin bize bakışını sence nasıl, ne boyutta etkiliyor?
4. İletilerine katılmadığın atasözleri var mı, varsa hangileri ve neden katılmıyorsun?
5. *Yüzü güzele kırk günde doyulur, huyu güzele kırk yılda doyulmaz* atasözünü gündelik yaşamla ilişkilendirerek yorumlayın. Sence bir insanı güzel yapan nelerdir? Fiziksel güzellik mi, huy güzelliği mi daha önemlidir, neden?

KOMPOZİSYON YAZIYORUZ!

Söz verme, verdinse dönme atasözünden yola çıkarak insanın sözünü tutmasının önemi hakkında bir kompozisyon yazabilirsin.

Güneş Balçıkla Sivanmaz

Doğru söylediğime dair yemin etsem başım ağrımaz. Hayır hayır, yemin etmeyi sevmiyorum. Üstelik *doğru söz yemin istemez*. Diyeceğim şu: Bu hikâyenin yaşandığı, anlatıldığı zaman hangi zamandır, bilmiyorum. Kim bilebilir bunu, belki çok yeni, belki milattan önce, belki de yarın!

İşte o zamanlar bir padişah yaşarmış. Padişah ama ne padişah; dediğim dedik, öttürdüğüm düdük.

Anlattığım padişahı danışmanları, vezirleri, yakın dostları uyarmaya çalışırlarmış. Derlermiş ki, "Padişahım, halkınız sizi seviyor, sevmek istiyor. Ama korkuları sizi sevmelerine engel oluyor. Biraz daha şefkatli olsanız..." Bunları duyan padişah hepten sinirlenir, vezirlerine, danışmanlarına, hatta arkadaşlarına daha zalimce davranırmış.

Bir gün bakmış ki yol üstünde insanlar dileniyorlar. Şaşırp öfkelenmiş. Dilencilerden birini yanına çağırılmış.

Çağrılan dilenci de içinden “Tamam” demiş, “başıma devlet kuşu kondu.” Padişahın büyük bir ihsan alacağı umudu, ayağının biri olmayan dilencinin canına can katmış, koltuk değneğiyle uçar gibi zıplayıp varmış padişahın yanına.

“Buyur padişahım!” demiş.

Padişah, sinirden alı al moru mor dişlerini gıcırdatıyormuş. Zavallı dilenciye bağırmaya başlamış:

Vay efendim utanmaz mıymış bu insanlar, memleketi dış devletlere karşı küçük düşürmeye. Bunun hesabını soracaktı.

Dilenci kekeleyerek de olsa şunları söyleyebilmiş:

“Efendim, ayağımı savaşta kaybettim. Ne yapalım; *ayağa değmedik taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.* O vakit bu vakit dileniyorum. Ne yapalım, benim kaderim de böyleymiş. Bu benim hatam ise bağışlayın!”

Padişah eliyle susmasını emretmiş ve sormuş:

“Bir daha dilenecek misin?”

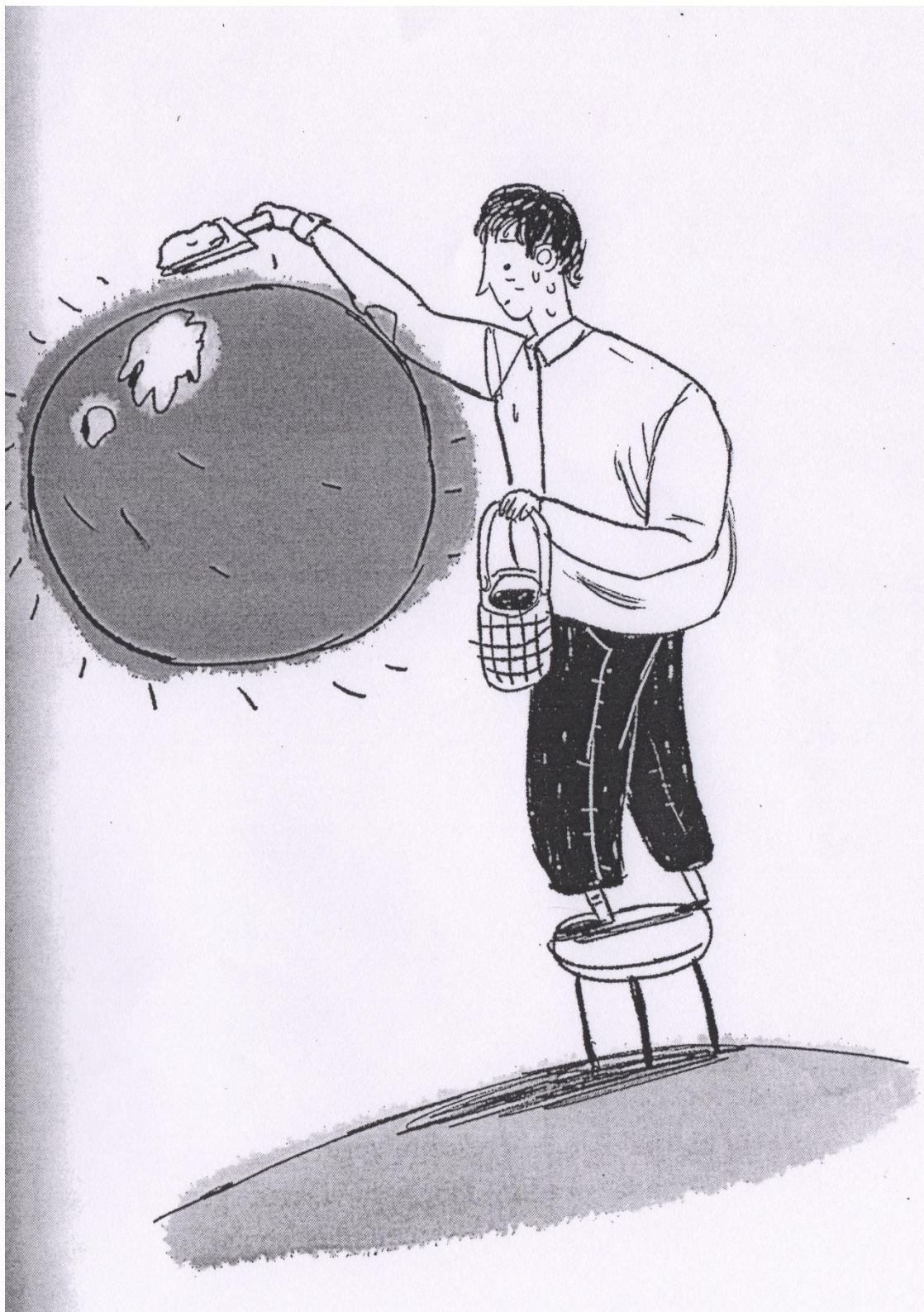
Ne desin, susmuş dilenci.

Bizimki yine bağırmış:

“Söyle, bir daha dilenecek misin?”

Dilenci kem küm etmiş, ağlamış ama bir yandan da şöyle demiş:

“Efendim, benim kimsem yok ve engelliyim. Durumuma uygun iş de yok. Devletten yardım da alamıyorum. Dilenmezsem açlıktan ölürüm!”

“Haa,” demiş padişah, “o zaman başka.”

Padişahın uzun uzun düşünmesine gerek kalmamış. Hemen orada kendine göre bir çözüm bulmuş. Yanındaki vezirine demiş ki: “Bundan sonra her şehre özel bir cadde yapacaksınız. Bu caddenin sağ, solu ve üstü kapalı olacak. O caddelere, girişlerinde denetleme olduğundan sadece dilenciler girebilecek. Böylelikle bu çapulcuların dilendiğini kimse görmeyecek. Anladın mı?”

Vezir ne yapsın. Koltuktan, pardon oturduğu döşekten ayrılamıyor. Ama yine de bir şey demesi, padişahı uyarması gerektiği için şöyle demiş:

“Padişahım, çok güzel bir fikir. Lakin sizin dediğiniz gibi olursa o caddeye sadece dilenciler girebilecek. Peki onlara sadakayı kim verecek?”

Padişah parlamış:

“Bre sen ne akılsız adamsın! Birbirlerine versinler sadakayı. Hatta vergi alalım birbirlerine sadaka verince.”

“Efendim,” demiş vezir, “yapılmasını istediğiniz caddede sadece dilenciler olacak. Onlar da birbirlerine para verecekler. Vergi alırsak bir süre sonra dolaşımdaki para biter. Sonra...”

Devletli ile deli bildiğini işler ya, padişah avazı çıktığıncaya bağırılmış:

“Seni akılsız! Allah bereketini verir.”

Tam o anda oradan Doğrucu Davut geçiyormuş. Yaşananlara tanık olmuş. Dayanamamış, şunları söylemiş:

“Yüce padişahım, dilencileri saklayınca onlar artık olmayacak mı? Bu neyi değiştirir ki! Dilenme nedenini ortadan kaldırmadıktan sonra dilenen hep olacaktır. Ey padişah, *güneş balçıkla sıvanmaz.*”

TARTIŞMA SORULARI VE SINIF ETKİNLİKLERİ

1. *Ayağa değmedik taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz* atasözüyle dilenci padişaha ne demek istiyor?
2. *Doğru söz yemin istemez* atasözünden yola çıkarak doğru söz ve yalanla ilgili birer atasözü bulun.
3. *Güneş balçıkla sıvanmaz* atasözüyle nasıl bir mesaj verilmek istenmiş?
4. Sen olsan bu öyküye nasıl bir başlık verirdin?
5. Haksızlığa tanık olan bir kişi sence ne yapmalıdır?

Ense Yapmak

Oktay, benim en iyi arkadaşım. *İçtiğimiz su ayrı gitmez.* İşte o derece sıkı fikiyizdir. Öyleyse Oktay deyip geçmek olmaz: Oktay, hani *arkadaş canlısı* derler ya, öyledir. O benim gibi geveze değildir, *sır küpüdür.*

Oktay'ın telefonu kapalıydı. Ah, ben ne aptalım: Bundan daha doğal bir şey olamazdı ki! Ders saatinde telefonla konuşana Eşref Bey sorar: *Kırk katır mı kırk satır mı?*

Bir mesaj atmakla yetindim:

“Oktay, çıkınca doğru bana gel. Bizimkiler gitti. Biraz eğleniriz, ne dersin?”

Ne yapacağımı bilemiyordum. Hayır hayır, galiba biliyordum: Mutluluğumu biriyle paylaşmak istiyordum. Paylaşacağım kişi neden Mert olmasın? Bu düşünceyle aynanın karşısına geçtim. Yüzümü garip şekillere sokup kendi kendime eğleniyordum. Sevincimden *ağzım kulaklarıma varıyordu.* İyi ama bu on gün ne yapacaktım ben? Nasıl değerlendirecektim okulsuz bir on günü? Ne vardı bunu bilmeyecek: *Günümü gün edecektim.* Aynadaki Mert'e dilimi çıkardım. Kahkahalarla güldüm.

Kitaplığın en alt rafından, ilk sıradaki kitabı çekip çıkardım. Potluk nedeniyle hafif aralanmış sayfayı açıp bana bırakılan parayı bir kez daha saydım. Değişen bir şey yoktu ki: Bin sekiz yüz lira. On gün boyunca bu paradan gerektiği kadar alabilecektim. Artırırsam, kalanıyla bana bir dizüstü bilgisayar alınacaktı, ama babam geldikten sonra. Bu yüzden tutumlu davranıp *boş yere para dökmemeliydim*.

Kitabı içindekilerle birlikte yerine yerleştirdikten sonra biraz durgunlaştım. Sanıyorum ansızın çıkıp gelen özgürlüğümü nasıl değerlendireceğimi bilmiyordum.

Televizyonun karşısına geçtim. *Orası senin burası benim* derken kanalların hiçbirinde *dişe dokunur* bir şey olmadığını gördüm. Ya beyaz gömleli adamlar nasıl kanser olunmayacağını anlatıyordu ya da kirli beyaz gömleli adamlar nasıl yemek pişirileceğini. Açlıktan ölmek üzere olan kadınlar da nasıl zayıflanacağını reçetesini veriyordu. Televizyonu kapatıp odama yöneldim. Elime aldığım kitap da bir şeye benzemiyordu. Yine de *inadım inat, adım Kel Murat* deyip okumayı sürdürdüm. *Gözümünden uyku akıyordu*.

Dünya Varmış

Onlar evden çıkar çıkmaz evi *bir baştan bir başa* koşarak dolaştım. Bir uçağın kanatları gibi kollarımı açmışım. Özgürlük böyle bir şey olmalıydı. Sevinçten *ağzım kulaklarımaya varmıştı, havalara uçuyordum*; ama sonra *aklım başıma geldi*.

Kapıcı Mustafa amcaya telefon ettim ve babamın onu çağırdığını söyledim. Sonra da bir gün önce yazdığım yazıyı yatağımın altından çıkardım. Tekrar tekrar yazdığımndan mektubu ezberlemiştim. Zaten *topu topu üç satırdı*:

Sayın Eşref Sağlam,

Oğlumuz Mert ne yazık ki ateş ve boğaz enfeksiyonu nedeniyle hastadır. Mert'in doktoru, bulaşıcı bir hastalık olabileceğini düşünmektedir. Kesin tanı koyulduğunda rapor ve bilgi vereceğiz.

Saygılarımızla,

Cevat Çeltikçi

Kendi imzası olmadığını babam bile anlayamazdı. Kapıda beklemekte olan Mustafa amcaya doğru yürürken yatak odasına doğru bağıryordum:

“Evet baba, Mustafa amca geldi. Tamam baba, veriyorum zarfı.”

Babamın selamını iletip Mustafa amcadan sokak kapısının önünde birkaç dakika beklemesini, servis gelince de şoföre bu zarfı vermesini rica ettim.

Okulu asmayı becermişim, hem de en az bir haftalığına. *Günümü gün edebilirdim* artık: İstersem *yan gelip yatarım*, istersem *keyif çatabilirdim*.

Ama önce Oktay’a telefon etmeliydim.

Oktay

Zil sesiyle uyardım. Kapeyi çalan kimse, *deli gibi* basıyordu zile. Koşarken oturma odasındaki havaalanı büyüldüğündeki masaya çarpınca *fena hâlde canım acıdı*.

Kapeyi açınca karşımda yüzü sırke satan bir Oktay buldum: Ah, gerçekten de *saratımdan düşen bir parçaydı*. İçeri adım atar atmaz kolundan tuttum:

"Ne o, *Karadeniz'de gemilerin mi battı?*"

Oktay yanıt vermedi. Elimden *kırtulup* ayaklarına sürüyerek odama gitti. Her zamanki gibi yazı masamın dibindeki kırmızı koltuğa oturdu.

Aksilik bu ya, durup dururken içimden gülmek geliyordu. Güldüğümü ona göstermemeye çalışarak kendimi yatağa attım. Duvar saatine bakınca henüz öğle saati olduğuma kavradım.

Oktay çok geçmeden *ağızdan baklayı çıkarır*:

"Neler olup bitiyor? Benden habersiz ne dolaplar çeviriyorsun?"

"*Ağır ol da molla desinler*," dedikten sonra güldüm. Önce sakinleşmesini istiyordum. Bir süre bekledikten sonra konuştum:

Hamur Tutmak

Evet, Oktay gecildince pizzaya başladık. Bu, ne yazık ki, yemeği evde yiyeceğimiz anlamına geliyordu. Önce hamur yoğurduk. Süslü'ye, "Hamur yapmak o kadar da zor değilmiş" diyecek oldum. "Aslında," dedi Süslü, "hamur tutmak denir bu işe. Neyse bizi işimize bakalım."

Hamur tutmak gerçekten de zor bir şey değil. Süslü'nün anlattığına göre ekmeek hamuru, pizza hamuru, pasta hamuru ve pide hamuru farklılık gösterirmiş. Bazen normal maya ile yapılırlar, bazen de ekşi maya kullanılabilirmiş. Biz pizza hamuruna şöyle yaptık:

Un, biraz tuz, süt, su ve maya.

Bu arada, ben pizzanın üstüne koymamız gereken malzemenin eksik olduğunu düşünüyordum. Bunu Süslü'ye söyledim. Süslü söylediklerimi ciddiye almaz bir tavırla gülüverdi:

"Akıllım, marifet eldeki malzemeyle pişirip kotarmak."

"Ama ama konserve domates yok!"

Süslü unlu eylele dudaklarının üstüne beyaz bir bryık yaptıktan sonra beni yanıtladı:

"Ama ama taze domates var, küçük küçük doğrar, biraz suyla karıştırıp ezeriz."

"Ama salam yok!"

"Ama sucuk almışsın, o ne güne duruyor?"

"Ama mantar yok!"

Buzdolabını açtı. Sebze-
likten iki küçük kabak aldı eline:

"Ama ama burada kabak var. Küçük küçük doğrar, mantar yerine kullanırız."

Bunu bir oyuna çevirmiştik. Elini yüzünü unlamış Süslü'yle ellerimiz belimizde mutfagın ortasında dans eder gibi dönüyor, kahkahalar atıyorduk:

"Ama rendelenmiş peynir yok!"

"Ama lamir tuluunu ne güne duruyor. Rendeler, onu serperiz pizzanın tabanına."

"Ama rende yok!"

"Mert, işi yokuşa sürme! Elimizdeki malzemeyi de hor görme. Rende yoksa bıçak ne güne duruyor. Minik minik doğrar işimizi görürüz."

Hazırladığımız yoğurduktan sonra tez kabarması için elli dereceye ayarladığımız fırına attık.

Bu arada malzemelerimizi de hazırlamıştık. Kabuklarını soyduğumuz domatesleri küçük küçük doğrayıp kaşığı tersiyle biraz ezip kaseye koyduk. Biberleri ince uzun dilim-
ler halinde doğradık. Soğanları da halkalar halinde kesip

bir kâseye yerleştirdik. Süslü, ezdiği domatesin içine iki yemek kaşığı zeytinyağı, biraz fesleğen, çok az kekik, çok az karabiber koyup karıştırdı.

Elindeki her nesneyle konuşuyordu. Bu, olağanüstü bir şeydi. Oklavaya, bıçağı, kâseye, una, hamura can veriyordu. Hayat büyüyordu, kocaman oluyordu ve akıp gidiyordu. Hafiflediğimi hissediyordum.

Bir kavanozun içinde enginar göbekleri görünce Süslü seviniverdi:

"Gelin bakalım enginar hanımlar, sizi gördüğümüze çok sevindik. Şimdi bizden istediğiniz her şeyi dileyebilirsiniz. Geçin geçin şöyle. Size bir duş aldıralım. Seyrunuz sürülsün, Sonra hamur hanımla buluşacaksınız. Hadi hadi, utanmayın, geçin şöyle. Orada ne varmış? Ah, ton balığı. Mert, beri ton balığı tüketmiyorum artık. Biz, insanlar hep kendimizi düşünmüyoruz. Oysa çocuklarımızı, torunlarımızı, torunlarımızın torunlarına düşünsek, dünyamızı böyle acımasızca tüketmeyiz. Ton balığı adını verdiğimiz kardeşlerimizin böcküne kabrit suyu eklemek üzereyiz, biliyor musun? Neyse, bu konserveyi buzdolabında bırakıyoruz, Mersin Hanım için. Ve onun yerine şu iri kalamata zeytinlerine saldırıyoruz. O geveze zeytinlerin çekirdeklerini çıkardıktan sonra, şu küçük kâseye koyuyoruz. Sucukları da incecik dilelim bakalım."

Birden sevinçle haykırdı Süslü:

"Hadi şarkı söyleyelim, olmaz mı? Örneğin hamurla ilgili bir şarkı."

Ben de çok safım vallahi:

"Öyle bir türkü var mı?"

Güllerken yerlere yattı Süslü:

"Yoksa da kendimiz türkü yakarız."

"Türkü yamar mı?"

"Dafız neler! Bu bir deyim. Türkü bestelemek anlamına gelir."

İkimiz de "Haydi!" dedik. Süslü elindeki tavaya tahta kaşıkla vurarak ritim tutuyordu. Ben de mutfaktaki tabureyi tersine çevirip darbulka gibi çalmaya başladım.

Oh, var patlasın çal oynasın!

"Hamurla başlayalım," dedi Süslü.

"Sonra da kabak," dedim.

Ve türküye başladık:

Un eladım kepeği yok

Su suladım yatağı yok

Hamur kardım mayası yok

Bir kız sevdim aşlı yok

Kabağ gördüm yaprağı yok

Karnı çannur tarlastı yok

Dalda bitmiş çiçeği yok

Bir kız sevdim aşlı yok

Avaz avaz bağırarak türkü söylerken bir yandan da dans ediyorduk. Sesimiz ayyuka çıkmış da haberimiz yok.

Sinek Avlamak

Amcam çok gençti o zamanlar. Üstelik çok da yakışıklıydı. Yengem ise kocasını çok kıskanırdı. Amcam kasabada kitapçılık yapardı. Şimdi olduğu gibi o zamanlar da insanlar yeterince kitap okumadığından, işlerinin pek iyi olmadığı söyleniyordu. Hatta şöyle bir şey yaşamıştım. Bir gün babam evde annemle amcam üzerine konuşurken sinirleniverdi. Esip sarıyordu, amcama kızıyordu. "Ben ona kitapçı dükkânı değil, lokanta aç demiştim! Bak, şimdi meteliğe kurşun atıyor," diye bağıriyordu.

Ben o zamanlar *el kadir* çocuğum. Tam kaç yaşındaydım şu anda bilemiyorum. Altı yaşlarında olmalıyım. Babamın konuştuklarını anlamaya çalışıyordum. Amcamın meteliğe neden kurşun attığını merak ediyordum. Meteliğin eski zamanların para birimi olduğunu seziyordum. Duymuşum, avcılar tavşana, keklige ve türlü av hayvanlarına kurşun atarlarmış. İyi ama meteliğe kurşun atmak gibi bir saçmalığı neden yapıyordu amcam? Çok mu kızıyordu paraya? Parayı öldürmek mi istiyordu? Ama para yaşamıyordu ki! Bunları büyüklere sormak istemiyordum.

"Yaşasın bir arkadaşımı daha oldu!"

Sonra ciddileşiverdi:

"Bak Oktay, benim asıl adıma boş ver, yani ona *kulak asma*. Bana Süslü diyebilirsiniz. Ben Mert'in babaannesiyim. Ama bız babaanne torun ilişkisi yerine dostluğu tercih ettik. Mert'in en sevdiği arkadaşıyla ben de dost olmak isterim. Ne dersin Oktay? Benim gibi bir çalgınla, bir punkçı ile dostluğu göre *alabilir misin?*"

Oktay şapırmıştı. Ne diyeceğini bilemiyordu. Galiba *adli tutulmuştu*, Bana balık çaresiz. Sonra da "Şey, yani, ben, bilmem ki..." gibi bir şeyler mırıldandı.

Süslü havaya saçramalca kalmayıp *çığlık attı*:

"Hey, şimdi pizza zamanıdır. Haydi arkadaşlar. *Karnım zil çalıyor.*"

Ben de bağırdım:

"Haydi, bu türkiyeli pizza!"

Değirmenin Suyu Nereden Geliyor?

Günler göz açıp kapayıncaya kadar geçti. Babam ve Mersin Hanım yarın öğle uçağıyla gelecekler. Babamın gelecek olmasına seviniyordum. Mersin Hanım'a rağmen seviniyordum. Bunun nedeni de babamın babaannemle karşılaşacak olmasıydı. Bu iyi bir şeydi. Her şey ortaya dökülmeliydi. Babam ve babaannem yüzleşmeli, birbirlerini neden aramadıklarını açık açık söylemeliydi.

Günler sadece çabuk değil, güzel geçti. Süslü, "Dört gün okulu asmak yeter," deyip beni çarşamba günü okula gönderdi. *Keyfim kaçmadı* değil. Ama sonra gündüzleri Oltay'la, akşamları hep birlikte yaşamın tadını çıkarırdık.

Bu arada ben de bir şeyler öğrendim. Gülererek, eğlenerek, oyun oynayarak da öğrenilebileceğini öğrendim, hem de çok daha iyi şekilde.

Çarşamba günü okula gittim. Türkçe dersinde o haftaki konumuzun atasözleri ve deyimler olduğunu biliyordum zaten. Bu konuda Süslü çok yardımcı olmuştu. Bize birçok öykü anlattı. Şöyle bir yöntemi vardı: Anlattığı öykünün içindeki deyimini veya deyimleri yakalamamızı istiyordu. Bu,

Kaşıkla Verip Kepçeyle Almak

Bir zamanlar iki komşu varmış: Hasip adındaki'nin parası çok, vicdanı azmış; *eline fırsat geçince acamak bilmeyen katır yürekli* bir adam olur çıkarmış. İbrahim adındaki güleç yüzlüsü ise *hile hunda bilmez*, gönlü bol, paylaşmasını bilen, temiz kalpli bir insanmış. Cömertlikte de *üstüne yokmuş*.

Komşuluk hâli bu. Komşu kapısı yalın olur derler, doğrudur. Bir ihtiyaç oldu mu, istenir, sonra da yanında küçük bir armağanla ya da güler yüz ve güzel sözle geri verilir. Usul böyledir.

Bizim hasis Hasip, zaman zaman çocuğunu gönderip komşusu İbrahim'den yağdır, tuzdur, şekerdir, ne gerekse istermiş. İbrahim, elinde varsa komşusunun istediğini verir, cömert bir insan olduğu için de bundan büyük bir mutluluk duyarmış. Hiçbir zaman da verdiği'nin peşine *dişmez*, unuttur gidermiş.

Hasis Hasip'in ise aldığına geri getirmek gibi bir alışkanlığı yokmuş. Ama kırk yılın başı İbrahim ondan bir şey alsın unutmaz, köyün en kalabalık yerinde, ki bu genellikle köy kahvesi veya cami olurmuş, bağura çağıra, herkesin duyaca-

"Komşucuğum, arılarım maşallah iyi çalışmış, balım bereketli. Bakracını kap gel de, hem balımın tadına bak hem de kırk kaşık balına vereyim. Yanında da şöyle birer okkai kahve içeriz."

Hasip Efendi komşusu İbrahim'in dediğini ikiletmemiş. Elinde bir bakraç, bir de kocaman kepçeyle çıkmış gelmiş. İbrahim bakraça bakmış, kova büyüklüğünde, kaşığa bakmış, kaşık değil kepçe.

Dayanamamış, sormuş:

"Komşucuğum, şaşırıp kaşık yerine kepçe getirmiş olmayasın?"

Hasip Efendi'nin kaşları çatılırvermiş:

"İbrahim ağa, bu kaşaktır. Biz yemeği bununla yeriz!"

Sözünü bitirir bitirmez de balı kepçelemeye başlamış. Kova büyüklüğündeki bakracını dokurduktan sonra da "Hadi eyvallah," demiş. Tam gidecekken olanlar olmuş:

İbrahim gibi cömert ve yumuşak başlı bir insanın -o kadar ki var başına ekmeğini elinden al!- tepesinin taşı atmuş! Komşusunun önüne geçmiş. "Dur bakalım, Hasip Efendi," dedikten sonra açgözlü adamın elindeki bakracı almış. Sonra da şöyle demiş:

"Hasip Efendi, tamam, bu balı alabilirsin. Ama bir şartla. Mademki siz evde yemeği bizim kepçe dediğimiz bu kaşıkla yiyorsunuz, bunu bana kanıtlaman gerekiyor. Şimdi benim küpten bu senin getirdiğin kaşıkla bir kaşık bal alıyorsun ve o kaşığa ağızına sokup balı yiyorsun. Ancak o zaman bırakırım seni!"

Bugün pek çoğumuz şehir insanıyız ama deyimlerimize yakından bakalım. Ne kadar çok hayvanlarla ve doğayla ilgili söz var aralarında. "Danenin kuyruğu koptu" "sinekten yağ çıkarmak" "epek sudan gelinceye dek dövmek" "kedi otalı bir fare tutmak" ya da "deveye hendek atlatmak", Severim şu "yılan hikâyesi" sözünü. Bu kadar görsel, böyle çarpıcı.

"Pire itla bit yığılta olur" lafına ne demeli? Ya da "yl asatte olsunlar"? Annememin bol keseden kullandığı deyimler vardır mesela. "Zenginın horozu bile yumurtlar" der. İnce bir zekâ, yaramazlık ve mizah dolu. "Aç tavuk kendini buğday ambanında görür" der. Ve ben ne zaman olmadık hayaller peşinde koşsam yapıştırı homerik: "Balık kavağa çıınca."

Bir de makam boşşına son derece düşkün bir milletiz. Yemekte ilgili o kadar çok deyimimiz var ki. "Tencerede pişirip kapağında yemek", "ensesinde boza pişirmek", "muhallesi çocuğu", "dut yemiş bülbüle dönmek", "Turp gibi/turşu gibi olmak", "ayranı kabarmak", "tok evin aç kadisi" ya da favorilerimden "tuzlayayan da kokma!"

Keza "başının etini yemek" lafı. Eyüp'ün başının etini yerim bazen, yani zaman zaman, yani devamı. Ben tekamül kafama pireyi deve yaparım. Pire için yorgan yakarım. Karınca yuvası gibi kaynar içim. Bir gayya kuyusu olur beynim. Seslerden yankılardan geçilmez. Kurarım da kurarım. Kurdukça içim kararır. En sevmediğim huyumdur. Özüm özüm özülürüm. Uma uma dönerim muma.

sokulup dizine dokununcaya kadar beni fark etmedi. Sonra, beni görüverince çok sevindi. Ellerinden tuttu. "Hoş geldin yavrucuğum," dedi. Karşı köşedeki kahveciye bağırıp bana gazoz getirtti. Sonra da beni karşısına oturtup bir büyük insanmışım gibi sohbet etmeye başladı.

Ah, amcam olağanüstü incelikli bir insandı. Amcamı seviyordum. Bir ara soracağıma sorduna:

"Amca, senin için sinek avlıyor diyorlar. Sinekleri rahat bıraksana! Neden sinek avlıyorsun?"

Amcamın o andaki bakışını hiç unutmadım. Yaşamımda gördüğüm en hüzünlü bakıştı o!

Amcam önümde diz çöktü.

Bana sarıldı.

Sonra da bana güzel bir kitap armağan etti.

Kitabın adını unutmadım:

Küçük Press.

Şamar Oğlanı

Anlatacaklarımı ne zaman yaşanmış? Bilmiyorum. Gerçekten bilmiyorum. Bilsen söylemem mi hiç! Üstelik anlatacaklarımın yalan mı, doğru mu olduğunu da bilmiyorum. Bu hikâyeyi bana anlatan adam için, "yalana şerbettidir, bir ayak üstümle bir yalan söyler," demişlerdi. Neyse, dağ yalansız, hikâye yalansız olmaz, deyip bu kadar peşrevle yetinelim ve sözün önüne düşelim.

Hangi devir olduğunu bilmediğimiz bir devirde bir paşa yaşamış. Ama bu paşa bildiğimiz paşalardan değilmiş. Zengin mi zengin, padişahın sonra en çok sözü geçen, izzetli, azametli, cesaretli bir paşaymış.

Bu paşanın beş kızı, bir de oğlu varmış. Kızlara bir kadın öğretmen ders verirmiş. Paşanın oğlu da okul çağına geldi gelecek. Paşa çocuğu bu! Mahalle mektebine gidecek hâli yok ya! Paşa, oğluna özel ders vermesi için bir öğretmen aramaya başlamış. Adamlarına iyi bir hoca bulmalarını söylemiş. Paşanın istediği gibi bir hocayı bucağın bucağın aramışlar. En sonunda Bağdat'ta bulmuşlar.

Bu hoca çok tanınmış, ünü hem Doğu hem de Batı'ya yayılmış bilge bir insanmış. Hocayı paşanın sarayına getir-

anlasın, başlarındaki kralları, padişahları, paşaları tepele-
sinler, ancak o zaman!”

Paşa ne diyeceğini bilememiş. Hocanın cesaretine de hayran olmuş. Ne yapayım ne yapayım diye düşünürken içeri Almanya’da çalışmakta olan bacanağı girmiş. Almanca bakanak bakmış ki paşa bacanağı arpacı kumrusu gibi düşünüyor, neler olduğunu sormuş. Paşa da böyle böyle diye anlatmış.

Köln’deki Ford Fabrikası’nda çalışmakta olan bacanağı, “Bu sorun Orta Avrupa’daki asilzade çocuklar için de söz konusu olmuş. Onlar şöyle çözmüşler,” deyip sorunu nasıl hallettiklerini anlatmış. Bacanağının anlattıkları paşanın aklına yatmış. Ve hemen uygulamaya koymuşlar:

Paşanın oğlu yaşında yoksul, kimi kimsesi olmayan bir çocuk bulmuşlar. Hoca, paşanın oğluna ders verirken o yoksul çocuk da hazır bulunur, hatta dersi ister istemez dânlermiş. Ne zaman paşanın oğlu bir hata yapar ve hoca öfkelenir, dayığı paşanın oğlu Ahmet yerine o yoksul çocuk yermiş. Böyle böyle derken o çocuğa “şamar oğlanı” demişler.

Sonra sonra kimi kimsesi, arkası olmayan, yoksul, zorba-ya karşı duramayacak denli zayıf, herkesin hincını, öfkesini balosuz yere ondan aldığı çocuk veya yetişkinlere şamar oğlanı demişler.

Almancada da “Prügel Kind” diyorlar.

Kulağına Küpe Olsun

Bu masalı ninemden dinlediğimde *el kadal* bir çocuktum. Yalan doğru bilmem. Ben ninemin *türküsinü* çağırıyorum.

Çok eski zamanlarda Buzdağlar'ın zirvesinde bir köy varmış. Köy olur da köyün ağası olmaz mı! Evet, o köyde de bir ağa, ağanın da *ele avıca* sığmaz bir kızı varmış. Ağa, kızına gözü gibi sakınırmış. Bu kız tek çocuk olduğundan çok serbest büyümüş. Kızın annesi bir parça kaygılanırmış. Arada bir kocasına şöyle dermiş:

"Kocacığım, bu kızı çok yüz veriyorsun. Kızımız ne ev işi öğrendi ne de yapmak içinden gelir. *Ele avıca* sığıyor. Son zamanlarda işi azalttı. Dağ demiyor bayır demiyor erkek gibi gezip tozuyor. Eve dama uğradığı yok. Yarın bir gün baş güze edeceğiz. Baba ocağından çıkıp *el* evine gidince ne yapacak?"

Kızın babası erkek evladı olmadığından kızının dağlarda özgürce yaşamasına hoş görür. "Zamanı gelince öğrenir," dermiş.

Gel zaman git zaman, komşu köyden haber göndermişler. "Üç gün sonra size *dünür* geleceğiz," demişler.

Kızın annesi, "Birkaç gün bir yere ayrılmı, seni istemeye gelecekle. Evde olmazsan düvürcülele ayrıp olur," demış kızına. Üç gün sonra kıza istemeye gelenler gelip bakmışlar ki kıız ortada yok. Kalıveleri annesi sunmuş. Kıza ise ara ki bulasın! Kıız o gün yine dağlara vurmuş. Dağlarda dolaşıyor, av avlıyor, kosaıgöçer yörük dostlarına ziyaret ediyor, onları sofralarına otaruyormuş. Gelenler kıızın annesini babasını ayıplayıp gitmişler.

Bu durumu ağa babasının ağırına gitmiş. Karısına demış ki, "Bu kıza som altından bir küpe yaptıracağım. Ağır olacak küpe ve kıızına, yaptığı saygısızlığa unutturmayacak!"

Ağa dediğini yapmış. Bir gün sonra atına binip Ödevniş'e gitmiş. Oradaki bir kuyumcuya som altından ağır, büyük bir küpe yaptırmış. Küpeyi eve getirdiğinde kıızın çağırıp şöyle demış:

"Kızım, saygısızlık ettin. Evde oturman gerekirken dağda bayırda dolaştın. Bu saygısızlığı unutmaman için sana bir küpe takılacak şimdi!"

Kız gülümsemiş. Örüklerini arkaya atıp babasının elindeki küpeye uzanmış:

"Sen zahmet etme baba," deyip küpeyi babasının elinden aldıktan sonra şöyle devam etmiş: "Bu küpenin takılışı sadece sana göre saygısızlık olan o eylemi değil, baba ocağını da unutturmayacak bana."

Bunları söyledikten sonra küpeyi alıp henüz delinmemiş kulağına gözünü kırpmadan kendisi takmış.

Kız, sabahı zor etmiş. Sabah erkenden hazırlıklarını yapmış. Sonra da iki arkadaşıyla birlikte dağa çıkmış. Dağlarda asıği astık, kestığı kestik çok namli bir efe olmuş. Namı İstanbul'a kadar yürümüş. Ona "Küpelî Hanım Efe," demişler.

Küpelî Hanım Efe küpesini hiç çıkarmazmış. Ama küpeyi, takarken yaşadığı acrı, annesinin babasının düşündüğü, beklediği gibi evlendiğinde kocasının her dediğine "evet" demesi gerektiğini anımsatan bir işaret olarak görmemiş. Tam tersine küpeyi, takarkenki acrı, kadın erkek eşitliğinin ne denli önemli ve vargeçilmez olduğunun nişanı olarak yorumlamış. Ve dağları sevip, özgürlüğüne açılan bir kapının anahtarı olarak görmüş.

Sonra ne mi olmuş?

Küpelî Hanım Efe'nin yaşadıkları, herkesin kulağına küpe olmuş.

Evet, bu hikâyeye bizim kulağımıza da küpe olsun. Neden? Daha önce söylemişim. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Babanın macerası da. Şimdi size başka bir hikâyeye anlatacağım, Mert. İyi dinleyin, yoksa okkanın altına gideriz.

gökyüzüne gelen insanların cennete girebilmek için şuna söyleyebilmeleri gerekirmiş: Yaşamın boyunca kimseyi korkutmadım.

Mısırlıların o eski kitabı böyle söyleyedürsün, yukarıda anlattığımız şirin kadını, hadi adına Şirin diyelim, kocası çok korkutuyordu. Korkutmakla kalmıyor, ona kaba davranıyordu. Adam, zaman zaman Şirin'in canını da yakıyordu.

Birakın yılları, günler bile geçmek bilmiyordu.

Şirin dayanamayacaktı. O zamana kadar sesini çıkarıncasına nedenini de oğluydu.

Düşünüyordu. Ne yapabiliirdi? Bir gün evden kaçmayı, uzaklara gitmeyi, yalnız başına yaşamayı düşündü.

Ya oğlu?

Oğlunu böylece bırakıp nereye gidebilirdi?

İyi ama oğlu üniversiteye başlamıştı. Yakında meslek sahibi olacaktı. *Başının çaresine bakardı.* Ama yine de o bir çocuktur. On yedi yıldır annesinin biricik oğlu. Kocasından kaçıyorum diye onu bırakıp giderse günün birinde ne derdi oğluna?

Ah, *yukarı tükürsem büyük, aşağı tükürsem sakal* hesabı, ne yapacağını bilmiyordu.

Bir gece Şirin, uyuyan oğlunun başında oturup sabaha kadar onu seyretti. Onun görüntüsünde bir nakış gibi zihnine, kalbine işlemek, bir daha unutmamak istiyordu. Gidecekti.

Bunun nedenini birçok insanın anlamayacağını, kendini suçlayacağını elbette biliyordu Şirin. Ama o insanlar bir kadının biricik oğlunu bırakıp gidebilecek duruma nasıl geldiğini de düşünmelidiler.

Günlerden bir gün Şirin on sekiz yıl birlikte yaşadığı kocasını bırakıp gitti. Arkasında eşine kaba ve hoyrat davranan, ona eziyet eden, eve ancak uyumak için gelen bir adam bırakıp gitti. Ne yazık ki Şirin'in on sekiz yıl boyunca çektiği acılar biricik oğluna da bıraktığı gerçeğini değiştirmiyordu.

yanmam, diye düşünüyor. Ve bir akşam annesi Şirin'in kapısını çalıyor. Şirin kapıyı açıp, karşısında dört yıldır hasret kaldığı babayığit oğluna görünce, "yavrum" diye öyle bir çığlık atıyor ki, o "yavrum" deyişini duyan mahalle halkı ağlamaya başlıyor. Celal oğlan, "Anne," diyor, "işte şimdi yardımına ihtiyacım var." Ve durumunu bir bir anlatıyor.

Şirin çok akıllı bir kadın. "Önce şu güvenlik görevlisini bulalım," diyor. Adamın izini çabuk buluyorlar. Biraz araştırınca adamın yaşam biçiminin çok değiştiği ortaya çıkıyor. En önemlisi de adamın evine girip çıkanlar. Bir hafta sonra bankanın güvenlik görevlisi ve öteki dört kişi kaskıyarak yakalanıyor.

Bu, kolay olmuyor elbette.

Yalnız o bir hafta var ya, dedektif gibi çalışmak, banka-nın güvenlik görevlisini izlemek, onu izlerken öteki dört soyguncuya ulaşmak, o soygunculardan ikisinin Celal oğlana saldırması, Celal oğlanın onlara bir araba sopa atması, sonra ana oğulun sarmaş dolaş olmaları, Celal oğlanın annesini anlaması...

Yine de herkesin kendi yoluna gitmesi, ama dostça, ama birbirini seven iki insan gibi, ana oğul gibi...

O bir hafta süren tehlikelerle dolu birlikte yaşam, ana oğulu birleştiriyor. Oğul annesini anlıyor. Annesinin çekip gitmeside hak veriyor.

Sonra ne mi oluyor?

Bunu Mert oğlana sormalı.

Bile Bile Lades

Ön söz

Sevgili Mert, bu son hikâye. Bu hikâyeyi, bence ilginç kılan, bir ön sözünün olması. "Öyküde ön söz olur mu?" diyeceksin. Sonra da ekleyeceksin: "Mektuba benzer bir ön söz! Eski köye yeni âdet."

Hikâyede ön söz neden olmasın? Hikâyeye yeni anlamlar kazandırıyorrsa *hâl* gibi olur.

Yaşadıklarımızın merkezi biziz. Sen, ben, Oktay, yarı insan! Öyleyse bu bizim hikâyemiz; hadi senin dediğin gibi diyelim, öykümüz. Yaşadıklarımız.

Yaşadıklarımızı algıladığımız gibi anlattık. Anlattım.

Bu hikâyeye neden ön söz gerekti biliyor musun?

Birincisi, öteki hikâyelerin hepsini sana anlattım. Onlar bir bakıma sözlü edebiyat sayılır. Ama buna anlatmamıştım. Ötekilerden ayrıştığını düşünüyorum.

İkincisi ise, bu hikâyenin yaşanıp yaşanmadığına bilmiyorum. Yaşandıysa, kim yaşamış, onu da bilmiyorum.

Türkçenin birbirinden güzel ve çarpıcı deyimleri atasözleri dua ve beddua'dır. Kullanırken pek düşünmeyiz ardındaki birikimi bilgeliliği hemen fark etmeyiz belki ama her biri yüzyılların süzgecinden geçerek gelmiştir bugüne; damla damla. Hani bir yabancı kalkıp da anlamlarını sorar çevirmenizi istese bir an için atalınız. Kolay değildir zira onları bir başka dile taşımak. Mesela şu "al gülüm ver gülüm" ya da "kulahtan döşümek". Ne kadar basit bir o kadar eski ve aynı zamanda sarış. Ama kolaysa gel de tercüme et bakalım. Her birinin etrafında geniş bir köşürel havza var. "Bütmediğin eli öpmek" de öyle yahut "İncanıza katırlarını örkütmek"

- *Ters nallanmış ata dönesin!
- *Kansız bite dönesin!
- *Uyuz olmuş ite dönesin!

Nasıl bir hayal gücüyle çıktı bu laflar? Nasıl bir mizah duygusuyla şekillendirdiler aklını kurosalar. Anadolu'nun dört köşesinde geze geze toplamak lazım bu kelimeleri. Gerçi bunu yapan gönüllüler, dil severler var. Ama bilgi ve iletişim çağında esas mesele tüm bu bilgileri İnternet'e aktarabilmek. Farkında mısınız İnternet'te Türkçe ile ilgili ne kadar az nitelikli kaynak var?

Peki şimdi "Türkçesizler" yani Türkçeyi kalpten seven ve bu dili bir kıta gibi kanş kanş gezenler bir araya gelince, İnternet'te bir forum kursalar, oraya damla damla bildikleri deyimleri, atasözlerini, yöresel ve bölgesel lafları koysalar, aynı zamanda kaybolmasını istemedikleri dilsel nüaneleri ekleseler, kendi ailelerinden duydukları özgün kelimeleri paylaşırsalar ve böylece ortaya geniş, dinamik, genç ruhlu, global bazda bir platform çıksa fena mı olur? Mademki kelimelerle düşünüyor, kelimelerle kendimizi ifade ediyor ve gene kelimelerle hayal kuruyor, muhabbet yapıyor yahut yanlış anlaşıyoruz; bir dilin zenginliği aynı zamanda gönüllerimizin zenginliğidir.

Annenemin laflarını düşünürüm o zaman.

"Kimsesiz eğer gözle bakarsın / her sabah yeniden doğar
güneş, eskidoktorları kangırma / yazar ol meşhur ol padişah
ol fark etmez, yeter ki insan evladi ol / sen seni ol, yare düşene
tekme atma / kalp kırma kalp kazan / eski kafakya yani laf
anlatamazsın evladım / güneş görmemiş yarasaya içi tarif
edebilir misin?"

Föçür çotırma / kılıç yerisi geçer, dil yansı geçmez evladım
/ dedikoduya metelik, dedikoducuya paye verme / içi çift
çarşısı gibi olan kimseden uzak dur / kendine hayır yok ki
sana olsun / eski camlar bardak olur / zaman geçer devran
döner / esamisi okunmaz kem gözünün yavuz dilinin / sabır
ve şükür ve azim insana en çok yakışandır evladım / unutma
ki kuru bir sözden ibaret doğıldır "la havle" / yaza yaza yaz
gelir / çiçek açar dalar şerhleri / yaz çünkü Rab güzel kalimeyi
sever evladım."

Annenemin, annelerimizizin lafları su serper yüreğime;
yol gösterir, rehberlik eder. Ne zaman içim daralsa ya da akım
bularsa elimi elimi bir deyimler sözlüğü, çekilim bir köşeye.
Her biri zekâ ve inisilik kokan ama yazarı belirsiz bu kadim
sözleri gül kokları gibi çekerim içime.

EYY ŞAFAK

